

**АКТУАЛИЗИРАН ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБЛАСТНАТА
СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ ЗА ПЕРИОДА 2011 – 2013г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	стр. 4
1. АКТУАЛИЗИРАН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФИЛ НА ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ	стр. 7
1.1. ОБЩ ПРОФИЛ НА ОБЛАСТТА	стр. 7
1.2. ИКОНОМИКА И СОЦИАЛНА СФЕРА	стр. 17
1.3. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ	стр. 26
1.4. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ	стр. 31
2. АКТУАЛИЗИРАН SWOT АНАЛИЗ	стр. 37
3. АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ	стр. 39
3.1. ВИЗИЯ	стр. 39
3.2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ	стр. 40
3.3. ПРИОРИТЕТИ	стр. 42
4. ОБЩА ОЦЕНКА НА ФИНАНСОВИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА	стр. 65
5. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА	стр. 66
6. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА	стр. 67
7. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ	стр. 68
8. ОПИСАНИЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ	стр. 69

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АДИ – Актуализиран документ за изпълнение

АМ – Автомагистрала

БВП – Брутен вътрешен продукт

ГПСОВ – Градска пречиствателна станция за отпадни води

ДГС – Държавно горско стопанство

ДГФ – Държавен горски фонд

ДМА – Дълготрайни материални активи

ЕС – Европейски съюз

ЗРР – Закон за регионалното развитие

ИАОС – Изпълнителна агенция по околна среда

МО – Междинна оценка

МОСВ – Министерство на околната среда и водите

МРРБ – Министерство на регионалното развитие и благоустройството

МСП – Малки и средни предприятия

НПР – Национален план за развитие

НСИ – Национален статистически институт

НСРР – Национална стратегия за регионално развитие

ОГФ – Общински горски фонд

ОПР – Общински план за развитие

ОСР- Областна стратегия за развитие

ППЗРР – Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие

ПСОВ – Пречиствателна станция за отпадни води

РИОСВ – Регионална инспекция по околна среда и води

РПР – Регионален план за развитие

РЦП – Район за целенасочена подкрепа

СИР – Североизточен район

ТСБ – Териториално статистическо бюро

ВЪВЕДЕНИЕ

През периода 2005-2006г. в съответствие с изискванията на действащия тогава Закон за регионалното развитие са разработени и приети от компетентните органи документите от интегрираната система за планиране на регионалното развитие, обхващаща Националната стратегия за регионално развитие за периода 2005-2015г., регионалните планове за развитие за периода 2007-2013г., областните стратегии за развитие за периода 2005-2015г. и общинските планове за развитие 2007-2013г. През 2007г. е одобрена от Европейската комисия Националната стратегическа референтна рамка 2007-2013г., както и оперативните програми за България, съфинансирани от европейските структурни фондове и Кохезионния фонд за периода 2007-2013г.

От 1 януари 2007г. България стана пълноправен член на Европейския съюз (ЕС), което практически промени икономическите, политическите и международните условия за развитие на българските райони. От същата дата стартира прилагането на новата кохезионна политика на ЕС, която определи нова рамка за развитие на регионите в Европейския съюз.

През 2008г. е прието ново национално законодателство в областта на регионалното развитие, включващо Закон за регионалното развитие (ЗРР)¹ и Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие (ППЗРР)², което отговори на нуждите от:

- Съгласуваност с политиката и законодателството за регионално развитие на ЕС
- Създаване на по-ефективна система от стратегически планови документи за управление на регионалното развитие в България
- Оптимизиране на институционалната рамка от органи и структури, свързани с дефинирането, прилагането, наблюдението и оценката на политиката за регионално развитие и подобряване на координацията с партньорите
- Изграждане на ефективна система за наблюдение и оценка на прилагането на регионалната политика
- Ефективно взаимодействие на националната и европейската законодателна рамка за регионално развитие, осигуряващо добро управление и ефикасност на инструментите, подпомагащи регионалното развитие

Новото законодателство за регионално развитие се основава на приемственост по отношение духа и философията на предходното законодателство, като актуализира и оптимизира неговите разпоредби, прави ги по-ясни, по-работещи и приложими в съвременните условия на членството в ЕС. Същевременно националното

¹ Обн. ДВ, бр.50 от 30 май 2008г., в сила от 31 август 2008г.

² Обн. ДВ, бр.80 от 12 септември 2008г., в сила от 31 август 2008г.

законодателство въвежда нов териториален обхват за районите от ниво 1 и 2 за България, като е осигурено съответствие с Регламент (ЕО) 1059/2003г. за общата класификация на териториалните единици за статистически цели и Регламент (ЕО) №176/2008г. за изменение и допълнение на Регламент (ЕО) 1059/2003г. за установяване на обща класификация на териториалните единици за България и Румъния във връзка с членството им в ЕС. Новият териториален обхват на районите от нива 1 и 2 и в частност на Североизточния район, е отчетен при настоящата актуализация на Областната стратегия за развитие (ОСР).

Стратегията за развитие на област Търговище 2005-2015г.³ е създадена като дългосрочен основополагащ стратегически документ на политиката за областно развитие и важен инструмент при формирането и провеждането на устойчиво и балансирано регионално развитие в област Търговище.

Новите моменти при актуализацията на областната стратегия за развитие, регламентирани в ЗРР, са:

- Променя се срокът на действие на ОСР, като от дългосрочен тя става средносрочен документ, за да се постигне по-добро съответствие и взаимовръзка с регионалния план за развитие, общинските планове за развитие и програмните документи за регионално и местно развитие. Срокът за който се изготвя актуализираният документ за изпълнение на областната стратегия за развитие съвпада с остатъка от периода на нейното действие.
- Променя се териториалният обхват на районите от нива 2 (с изключение на Югозападния район)
- Отпада разработването на схема за устройство като задължителен елемент на областната стратегия за развитие
- На територията на районите от ниво 3 се обособяват райони за целенасочена подкрепа от държавата.
- На областния управител се дават правомощия за сключване на споразумения за сътрудничество с други области за осъществяване на съвместни дейности за постигане на целите на регионалното развитие и териториалното сътрудничество.

Актуализирането на Областната стратегия за развитие на област Търговище 2005-2015г. е резултат както от приетите през 2008г. Закон за регионалното развитие и Правилникът за неговото прилагане, така и от извършената междинна оценка през м. декември 2010г.

Настоящият актуализиран документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Търговище 2011-2013г. е разработен в съответствие с методическите указания за актуализиране на действащите стратегии и планове за регионално и местно развитие – 2009 година, одобрени от министъра на

³ Приета с решение №1/14.07.2005г. от Областния съвет за развитие на област Търговище

регионалното развитие и благоустройството със заповед №РД02-14-844 от 20.05.2009г. Използвани са актуални статистически данни от Преброяването на населението и жилищния фонд в Република България`2011г.

1. АКТУАЛИЗИРАН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФИЛ НА ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ

1.1. Общ профил на областта

Местоположение и граници

Област Търговище е разположена в Североизточна България. На север граничи с областите Русе и Разград, на изток с област Шумен, на юг със Сливен и на запад с Велико Търново. В пределите си включва земи от Дунавската равнина на север и от Предбалкана на юг.

Административен център на областта е град Търговище. Той отстои на 320км от София, на 121км от Варна и на 100км от Русе. Удобна е и меридионалната връзка през Котел за Южна България.

На територията на област Търговище се формира ясно обособена, кръстовидно изградена транспортна мрежа. Централните пътно-транспортни артерии са представени от първокласен път Е-772, I-4 и обособените с него части от второкласните пътища Е-48 "Омуртаг- Котел" и Е-49 "Разград - Търговище". Общата дължина на републиканската пътна мрежа в областта е 523км⁴. Освен това през областта преминава и част от главната ж.п. линия "София – Г. Оряховица – Варна", като общата дължина на ЖП линиите в областта към 31.12.2010г. по данни на НСИ е 69км. Област Търговище има добре изградени енергийна мрежа и телефонни комуникации. Водоподаването и канализацията се нуждаят от реконструкция и модернизация на мрежата, поради големи загуби при доставка на вода.

Област Търговище включва 5 общини и 196 населени места. Територията на областта е 2710,3 км² или 18,51 % от територията на Североизточния район и 2,4 % от общата територия на страната. С по-малка територия от област Търговище са само областите Габрово, Перник, Разград и София (столица).

Населението наброява 120818 души (01.02.2011г.)⁵ – 12,5 % от населението на Североизточния район и 1,64 % от населението на България. С по-малък брой население са само областите Видин и Силистра.

Таблица 1
Административно териториална структура на областта (основни параметри)

Област/Общини	Територия		Население 01.02.2011г.		Населени места		Гъстота на населението
	кв.км	%	брой	%	брой	%	д./кв.км
Област Търговище	2710,3	100	120818	100	196	100	44,6
Антоново	478,9	17,67	6262	5,18	60	30,6	13,1
Омуртаг	400,8	14,79	21853	18,09	43	21,9	54,5

⁴ Данни на НСИ към 31.12.2010г.

⁵ Данни от Преброяването на населението и жилищния фонд на РБългария 2011г.

Опака	157,3	5,80	6664	5,52	6	3,1	42,4
Попово	832,9	30,73	28775	23,82	35	17,9	34,5
Търговище	840,4	31,01	57264	47,40	52	26,5	68,1

Източник: НСИ и Национален регистър на населените места

Област Търговище в настоящия си вид е създадена през 1999г. (Указ №1 на президента на Републиката, ДВ, бр.2/1999 г.). С указа на основание Закона за административно-териториалното устройство на Република България са утвърдени границите и административните центрове на 28^{-те} области в страната, в т.ч. и на област Търговище с административен център град Търговище, в която се включват общините Антоново, Омуртаг, Опака, Попово и Търговище. С Указ №55 на Президента на Републиката от 22.03.2001г. (ДВ,бр.31/30.03.2001г.) са утвърдени нови граници на община Търговище, като към нея са присъединени населени места от община Лозница, област Разград.

С новия Закон за регионалното развитие⁶ се промени териториалният обхват на районите от ниво 2 (с изключение на Югозападния район). Съгласно новите разпоредби Област Търговище остава в Североизточния район, включващ също областите Варна, Добрич и Шумен.

Релеф

Релефът на територията на областта е предимно хълмист, разнообразен от изразителни равнинни и долинни разширения и от нископланински възвишения. Включва части от източната част на Дунавската хълмиста равнина – Поповските височини, части от долината на р.Черни Лом и от Разградските височини. Включени са и части от Източния Предбалкан – част от Преславска планина, както и Лилякското плато, горното поречие на Врана с Търговищкия проход. В югозападната част на областта се намират Антоновските височини, хълмистата област Сланник (Тозлук) и горното поречие на Голяма река. В най-южната част на областта е разположена Лиса планина. Най-високата точка в областта е на 1040 метра

⁶ В сила от 31.08.2008г.

височина (южно от с. Птичево, общ. Омуртаг). Североизточно от планината се намира хълмистата котловина Герлово.

Релефът, съчетан с климатичните особености в южната част на областта, е предпоставка за развитие на туризъм и рекреационни дейности, а в северната част – на селското стопанство и промишлеността.

Полезни изкопаеми

Областта е бедна на полезни изкопаеми. На територията широко се разкриват варовици, пясъчници и мергели – в районите на гр. Търговище и селата Стража, Вардун, Кралево, Садина, Лиляк, Светлен, Пролаз, Крепча, Цветница и др.; доброкачествени глини в районите на Търговище и Попово, гр. Антоново, на селата Пробуда, Славяново, Еревиш, Водица; халцедонови пясъци (при гр. Опака) и каменна сол (при гр. Омуртаг). Варовиците се използват за чакъл и вародобив, глината – за груба керамика. Територията на областта е една от най-перспективните и богати райони в Североизточния район за добиване на висококачествен ломен и трошен камък, пригоден за всякакви строителни нужди. Освен нерудни изкопаеми на територията няма други полезни изкопаеми.

Климат

Територията на областта се намира в умереноконтиненталната климатична област – в средния климатичен район на Дунавската равнина, а най-южната ѝ част в предбалканския климатичен район. Климатът на областта се формира под влиянието на океански въздушни маси на умерените ширини, които нахлуват от северозапад и запад, и на континентални въздушни маси, които нахлуват предимно от североизток. Широката отвореност на север е главният фактор за свободния достъп на континенталните въздушни маси на цялата територия на областта.

Континенталността на климата се проявява в голямото годишно колебание на температурите (годишната амплитуда е от 23,4°C до 23,6°C). Лятото е горещо, зимата – студена. Най-ниска е средномесечната температура през януари (между – 2,5°C и 1,5°C), а най-високата – през юли (от 22,5°C до 24°C в северната част на областта и от 16,5°C до 22°C в южната). Средногодишната температура за областта е около 10,7°C, а на юг в Предбалкана се понижава до 7°C. Продължителността на слънчевото греене е 2250 часа годишно.

Валежите (543 мм през 2008г.) са под средногодишните валежни суми за страната, с летен максимум през юни и зимен минимум през февруари. Снежната покривка се задържа за около 44 дни. Годишната сума на валежите в областта е по-голяма, отколкото в северните части на Дунавската равнина. Преобладаващи са северозападните, югозападните, северните и източните ветрове.

Почви

Почвената покривка на областта е твърде разнообразна. Разпространени са излужени, карбонатни, оподзолени и типични черноземи, сиви горски почви.

В долините на реките във вид на тесни ивици има алувиално-ливадни почви. Разчленеността на релефа в областта оказва съществено влияние върху развитието на интензивна почвена ерозия. Наложително е провеждането на комплексни мероприятия за борба с ерозията, особено в районите на Герлово и Сланник.

Водни ресурси

Област Търговище е сравнително бедна на водни ресурси. В областта са изворните области на реките Русенски Лом, Голяма Камчия, Янтра. Нито една по-голяма река не протича през територията ѝ. По-главните реки, които отводняват областта, са Черни и Малки Лом, Врана, Голяма река и Стара река. Реките са маловодни, с малки водосборни басейни. Речният отток е непостоянен. Всички реки имат снежно-дъждовен режим. Пълноводието е характерно само за пролетния сезон, в зависимост от топенето на снежната покривка и настъпването на валежния максимум. През лятото част от реките пресъхват. На територията на областта се намират следните комплексни и значими язовири⁷: "Ястребино" и "Съединение", тук попада и част от язовир "Бели Лом".

Карстовите извори имат малък дебит и значението им е свързано само с водоснабдяването на някои по-малки населени места.

Интерес представлява търговищкия минерален извор "Боаза". Водата от него е алкална, хладка, без мирис, с приятен вкус и голяма лековитост. Също така и минералната вода при с. Водица, общ. Попово. Тя е подходяща за профилактика и лечение на стомашно-чревни заболявания, чернодробно-жлъчни заболявания, начални форми на високо кръвно налягане, жлъчни дискензии и органични неврози.

Флора и фауна

Територията на областта е покрита с горска растителност от широколистни видове, в които преобладават дъбови формации от обикновен габър, цер, благун, вергилиев дъб, келяв габър. В хълмистите райони на областта, главно в южната ѝ част, горската растителност е представена от горски съобщества от мизийски дъб, габър, горун, липа и др. Буковите гори са разпространени в северните разклонения на Лиса планина. Мерите, пасищата и ливадите предимно в югозападната част на областта, са важна естествена база за развитието на животновъдството.

В животинския свят преобладават евроазиатски и средноевропейски зоогеографски елементи. Най-добре запазена и богата е фауната в горите. От бозайниците са характерни благороден елен, сърна, дива свиня, дива котка, обикновен сънливец, обикновена горска мишка, катерица; от хищниците – вълк, чакал, лисица, дива

⁷ Съгласно Закона за водите

котка, златка, белка, пъстър пор, язовец, видра; Налице са разнообразни птици – сойка, славей, кълвачи, полска яребица, кукувица, бухал, гривяк, гургулица, гугутка, скален гълъб, орел, ястреб, сокол, горска улулица и други. По границите на горите и в откритите територии обитават черен пор, невестулка, див заек, обикновена полевка, лалугер, къртица, пчелояд, пъдпъдък, полска и качулата чучулига, папуняк, бял щъркел и др. От ихтиофауната в река Врана обитават черна мряна, речен кефал, уклей, каракуда и други. Тези видове се срещат в повечето язовири в района. Последните са зарибявани предимно с шаран и толстолоб.

Поземлени ресурси

Общата площ на територията на област Търговище е 2 710 383 дка⁸

Селскостопанският фонд в област Търговище е в размер на 1 590 000 дка⁹, като 70% е в частния сектор. Той е разпределен, както следва:

- Обработваема земя – 1 296 000 дка или 82%
- Пустеещи земи – 294 000 дка или 18%

По-голяма част от площите се стопанисват от крупни арендатори, следвани от земеделски кооперации и частни стопани.

Почвено-климатичните условия са благоприятни за отглеждане на зърнени, технически и фуражни култури. Основни за областта са пшеницата, ечемика, маслодаен слънчоглед и царевица.

Демографско развитие и човешки ресурси¹⁰

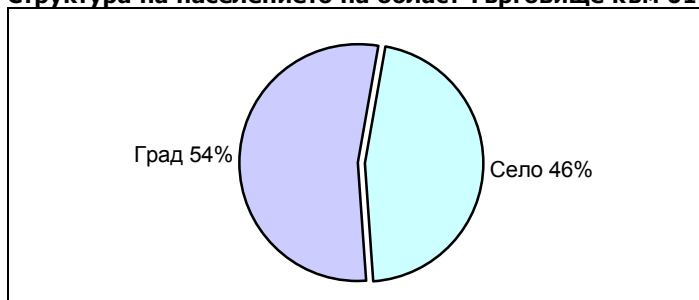
В резултат на проведеното Преброяване на населението и жилищния фонд през 2011г. **населението в Република България наброява 7 364 570 души**, от които 3 586 571 мъже и 3 777 999 жени. 72,5% или 5 339 001 души живеят в градовете и 27,5 % или 2 025 569 души живеят в селата.

Към 01.02.2011 год. **населението в област Търговище наброява 120 818 души.**

- 54% или 65 293 души живеят в градовете
- 46% или 55 525 души живеят в селата

Фигура 1

Структура на населението на област Търговище към 01.02.2011г. по местоживее

Източник: НСИ

⁸ Източник: Стратегия за развитие на област Търговище 2005 – 2015г.

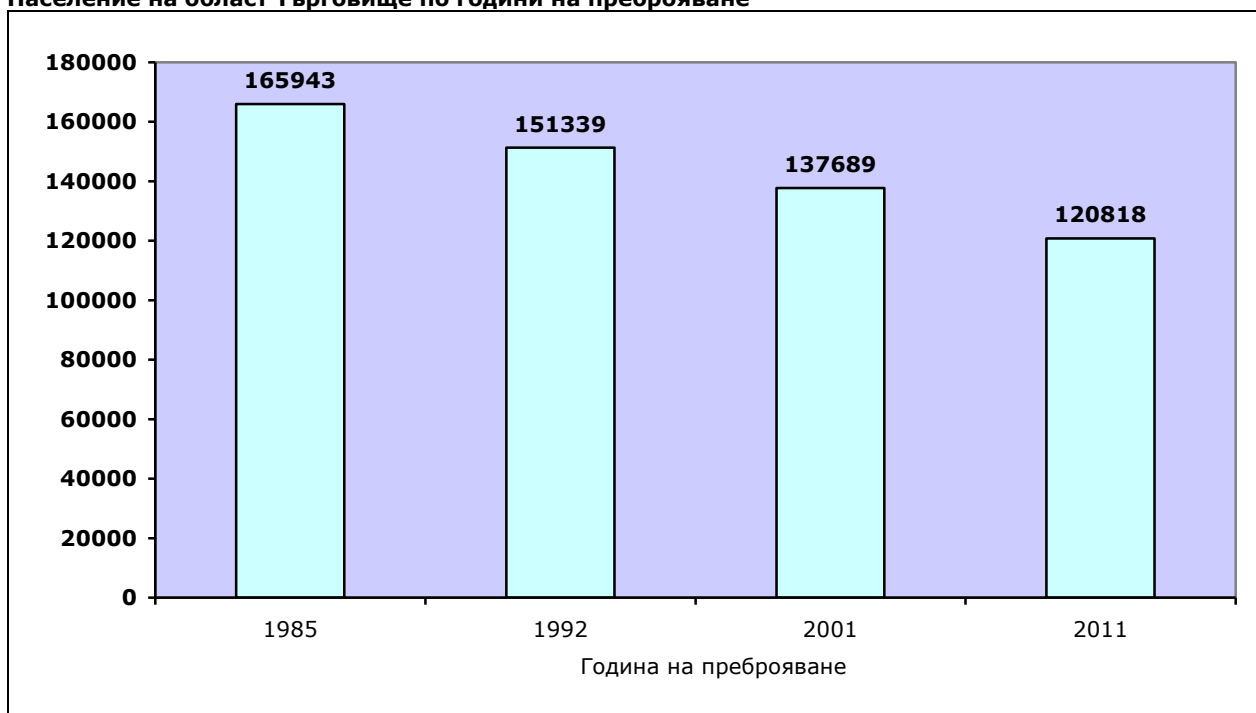
⁹ Източник: Годишен доклад за дейността на ОД „Земеделие“ – Търговище за 2010г.

¹⁰ Източник: доклад на ТСБ – Търговище „Преброяване 2011г. (окончателни данни)“

И област Търговище не прави изключение от очерталата се тенденция за страната – увеличаване на относителния дял на градското население и намаляване на населението в селата. 118 605 души (98%) е обичайното налично население в

областта, а в останалите 2% се включва групата на временно отсъстващото население, където преобладават лицата които са временно в чужбина (1,4%) и съвсем малък е делът на временно отсъстващите в други населени места в страната.

Фигура 2
Население на област Търговище по години на преброяване

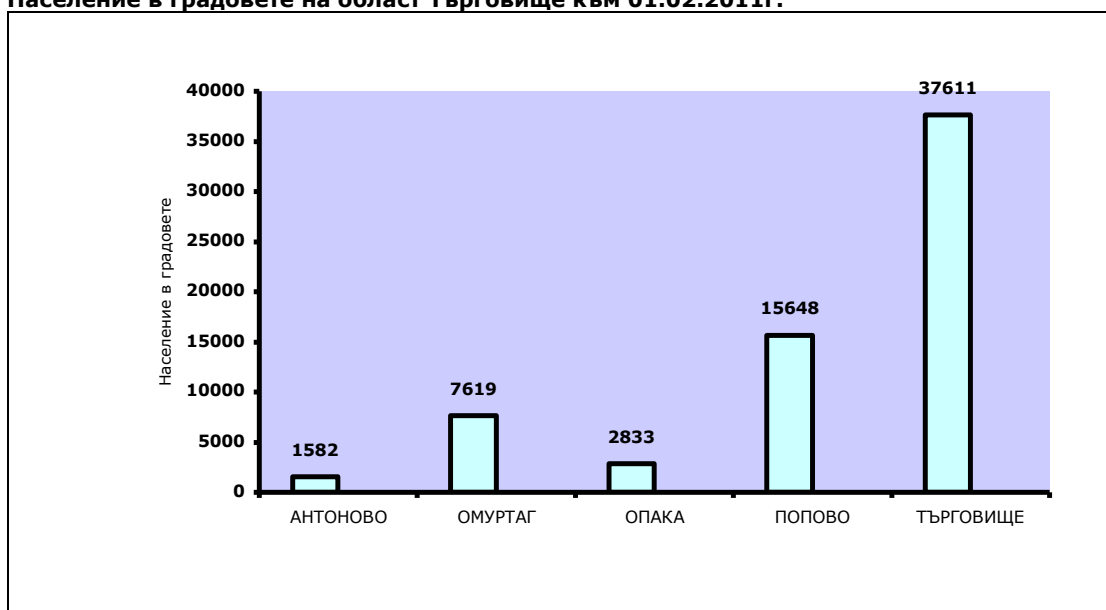
Източник: НСИ

Населението, разпределено в петте общини на областта е както следва:

- **Община Антоново – 6 262 души**, от които 3205 мъже и 3057 жени. 74,7% живеят в селата на общината, а 1582 души живеят в град Антоново.
- **Община Омуртаг – 21 853 души**, от които 10 858 мъже и 10 995 жени. В селата на общината живеят 65% от населението.
- **Община Опака – 6 664 души**, които се разпределят почти по равно – 3348 мъже и 3316 жени. В град Опака живеят 2833 души.
- **Община Попово – 28 775 души**, 13 965 мъже и 14 810 жени. Разпределение по местоживееене – преобладава населението, живеещо в град Попово – 15 648 души, останалото население – 45,6% живее в селата на общината.
- **Община Търговище – 57 264 души**. По-многобройни в общината са жените – 29 286, а мъжете са 27 978 души. Населението в град Търговище наброява – 37 611 души и 19 653 души живеят в селата.

Фигура 3

Население в градовете на област Търговище към 01.02.2011г.

Източник: НСИ

Факторите, които оказват влияние върху броя на населението са естественото движение (раждания и умираия) и външната и вътрешна миграция.

В периода между двете преброявания 2001 – 2011г. населението в областта е намаляло с 16 871 души или -12,3% , при прираст за страната – -7,1%. По брой на населението, област Търговище се нарежда на 26-то място в страната, следвана от областите Силистра и Видин. С най-голям процент е намаляло населението в община Попово – 20,5%, следвана от Антоново, Опака и Омуртаг. Намаление на населението се наблюдава и в областния град – с 7,5% или 3048 души.

Населението в областта се разпределя в 196 населени места. В 91, с големина до 200 души живеят 6 521 души, в 62 – с големина от 200 – 499 души, живеят 16,3% от населението и в групата от 500 – 999 души или в 33 села, живеят 23 135 души. Характерно е, че това са предимно селата в област Търговище. В останалите групи, над 1000 души се разпределят в градовете и само в 5 села от областта. В 34 от населените места на община Антоново живеят под 50 души.

- *Полова и възрастова структура на населението*

Към 01.02.2011г. мъжете в област Търговище наброяват 59 354 души, а жените 61 464 души, или на 1000 мъже се падат 1035 жени.

В периода между двете преброявания настъпват изменения и във възрастовата структура на населението. Налице е продължаващ процес на демографско остаряване, който се изразява в намаляване на абсолютния и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на дела на населението на 65 и повече години.

По възрастови групи населението в областта се разпределя както следва:

- 0 – 14 год. - 17122 души или 14,2%
- 15 – 64 год. - 81308 души или 67,3%
- над 65 год. - 22388 души или 18,5%

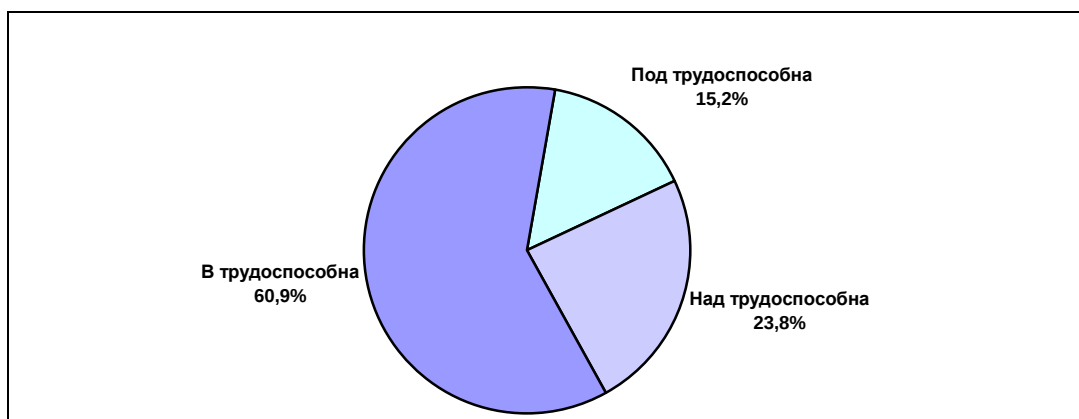
Тенденцията на остаряване на населението довежда до промени в неговата основна възрастова структура – разпределение на населението в под, във и над трудоспособна възраст. Влияние върху обхвата на населението във и над трудоспособна възраст оказват както остаряването на населението, така и законодателните промени в определянето на възрастовите граници за пенсиониране. 60,9% от населението в областта е в трудоспособна възраст, т.е. това са 73 611 души. 53,3% от тях са мъже, а останалите 46,7% - жени. Населението в под трудоспособна възраст е 15,2%, а 23,8% е над трудоспособното население на областта. Характерно е, че област Търговище се нарежда сред областите с най-висок относителен дял на населението в под трудоспособна възраст – Сливен, Бургас, Пазарджик, Варна и Шумен.

Най-голям е процентът на населението в трудоспособна възраст в община Опака (62,3%), следвана от община Търговище и Омуртаг (61,8%).

Община Попово е на първо място по относителен дял на над трудоспособното население – 28,0% , следвана от Антоново – 24%, а с най-висок относителен дял на под трудоспособното население – е община Омуртаг – 16,2%.

Фигура 4

Население в под, във и над трудоспособна възраст в област Търговище към 01.02.2011г.

Източник: НСИ

- *Етно-демографски характеристики на населението*

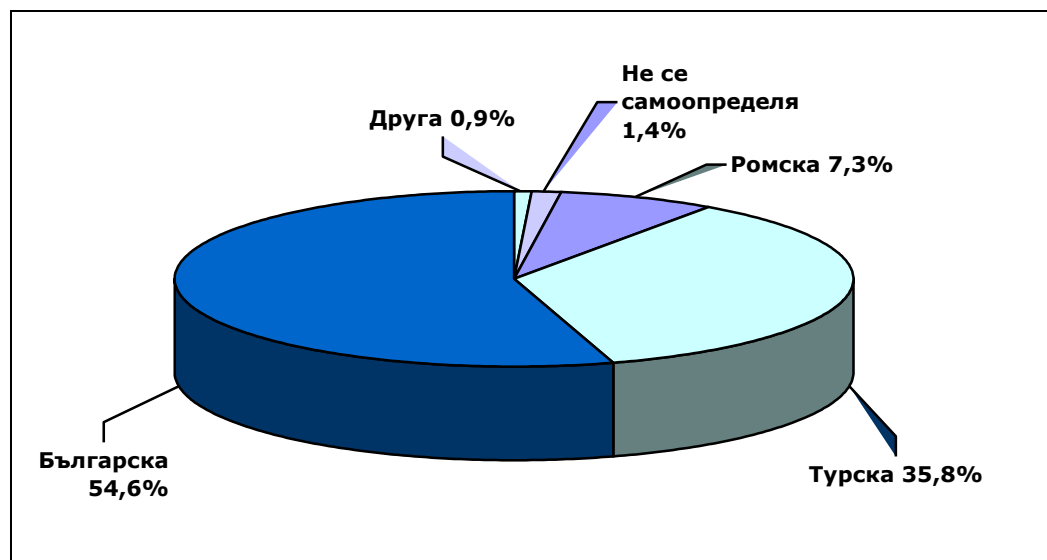
Българската етническа група обхваща 58 371 души или 54,6% от лицата, доброволно декларирали етническото си самоопределение. Турската етническа група е втората по численост, като към 01.02.2011г. 38 231 лица са се определили като етнически турци, което съставлява 35,8%. Ромския етнос е третия по численост,

като към 01.02.2011г. наброява 7767 души, според самоопределянето на лицата, с относителен дял – 7,3%.

Към други етнически групи са се самоопределили 959 лица, или 0,9%. Тук се включват лицата от руска, украинска, арменска, влашка и др. Лицата, които не се самоопределят са 1472 или 1,4%. В сравнение с Преброяване 2001г. за областта не се наблюдават съществени изменения, тогава българската етническа група е била 55,41%, турската – 35,95 %, ромската 7,17%, друга 0,24%.

Фигура 5

Структура на населението в област Търговище към 01.02.2011г. по етническа група

Източник: НСИ

Майчиният език е вторият традиционно изучаван при преброяванията етно-демографски признак. На въпроса за майчин език са отговорили 87,8%, а 1,2% или 1 315 лица са отговорили, че не се самоопределят. Тук най-голям е относителния дял на младите възрастови групи и на децата до 9 годишна възраст. Българският е майчин език за 54,9% от отговорилите на този въпрос, турският – 37,4%, а ромският език – за 5,9%.

74,6% от населението доброволно е посочило своето вероизповедание. Лицата самоопределили се към източноправославното са най-голямата група – 45 963 души или 51% от отговорилите на този въпрос. Мюсюлманско вероизповедание са посочили 34 368 души или 38%.

- **Юридическо и фактическо семейно положение**

Най-общата тенденция в структурата на населението по семейно положение за изминалите 10 години се изразява в намаляване дела на женените/омъжените лица за сметка на неженените/неомъжени лица и на лицата в съжителство без брак. Към 01.02.2011г. в областта са преброени 52 074 души или 43,1% женени/омъжени

лица, 49 302 (40,8%) неженени/неомъжени и овдовели (11%) и разведени лица (5%).

Делът на лицата, които не са в брак е 47,7% и надвишава този на сключилите граждански брак - 42,5%.

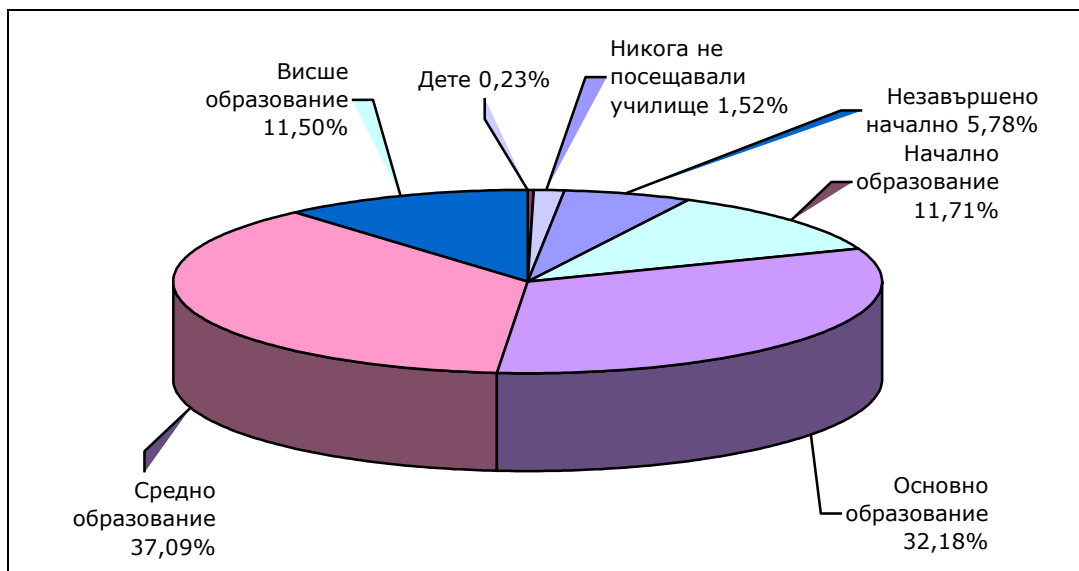
- **Образователна структура на населението**

Наблюдението на образователния статус на населението започва от преброяването през 1934г., като се наблюдава тенденция на увеличаване на броя и дела на населението с висше и средно образование, при същевременно намаляване на броя на хората с основно и по-ниско образование.

Към 01.02.2011г. броят на лицата с висше образование в областта възлиза на 12 987 лица или 11,5%. Най-многобройна е групата на завършилите средно образование – 37,1 %. За пръв път при настоящото преброяване е включена категорията „никога не посещавали училище“. Броят на тези лица е 1716 души или 1,5% от населението на 7 и повече навършени години в областта. С най-висок относителен дял по този показател са общините Антоново и Омуртаг. Характерно за образователния ценз на населението от общините в област Търговище е, че преобладават лицата със средно и основно образование, съответно – 37% и 32% от населението на 7 и повече години. Лицата с висше образование съставляват 11,5%, от които 8047 души или 15% в община Търговище и 3115 души (11,5%) в община Попово.

Фигура 6

Структура на населението в област Търговище към 01.02.2011г. по образование

Източник: НСИ

- **Миграция**

В периода 2001 – 2011г. 6 222 лица са променили своето местоживееене. 4 391 лица са променили метоживееенето си от едно населено място на страната в друго, като

2 329 лица (53%) са се изселили в населените места в рамките на областта, а 46,9%- в други области на страната. Предимно населението от областта се изселва в градовете – Варна, Шумен, Велико Търново. 1831 лица (29,4%) са променили своя настоящ адрес от чужбина в България.

- **Битова осигуреност**

Населението в област Търговище живее в 65 056 жилища, от които 64 682 се намират в жилищни сгради, 323 в нежилни, 10 са колективни, 12 примитивни и подвижни. Среден брой лица в едно жилище за областта – 1,8. В сравнение с предходното преброяване броят на жилищата е нарастнал с 14,3%.

1.2. Икономика и социална сфера

Икономическа активност

Текущото икономически активно население обхваща всички лица, които са заети или безработни. Към 01.02.2011 год.¹¹ икономически активни лица в областта са 49 579 души от които 53,9% са мъже. От общия брой икономически активни лица 38 465 души са заети, като 22,4% от тях са безработни. Относителна мярка за степента на участие на населението в пазара на труда е **коефициентът на икономическа активност**, изчислен като отношение на броя на икономически активните лица към населението във възрастовата група 15-64 навършени години. За съжаление област Търговище се нарежда сред областите с най-нисък коефициент на икономическа активност – 60,5% и в числото на 20 –те области, които имат **коефициент на безработица**¹² по-висок от средния за страната (15,0%) – 22,6% за област Търговище. Икономически неактивното население в областта е 54 117 души. От тях – 6 098 са учащи, 31784 – пенсионери, 8422 – заети само с домашни и семейни задължения и 7 813 – други.

Данните в таблиците по-долу показват развитието на коефициента на икономическа активност и на коефициента на безработица за периода 2008-2010г. за област Търговище, сравнени със СИР и страната.

Таблица 2
Данни за Североизточен район 2008 – 2010г.

Области, Статистически район	Работна сила (хил.) и коефициент на икономическа активност на населението на възраст 15-64 години (%)					
	2008г.		2009г.		2010г.	
	Хил.	%	Хил.	%	Хил.	%
Варна	224,1	69,8	216,3	67,3	211,1	66,3
Добрич	94,0	68,7	90,1	65,7	89,5	66,1

¹¹Източник: доклад на НСИ-Търговище „Преброяване 2011г.“ – отнасят се за икономическата активност през последната седмица на м. януари 2011г.

¹² Коефициентът на безработица представлява относителния дял на безработните лица от икономически активното население.

Търговище	54,0	59,9	55,7	62,1	54,1	61,5
Шумен	93,1	68,0	88,9	66,6	92,7	70,5
Североизточен район	465,2	67,9	451,0	66,2	447,4	66,4
Общо за страната	3504,7	67,8	3441,5	67,2	3356,3	66,5

Източник: НСИ

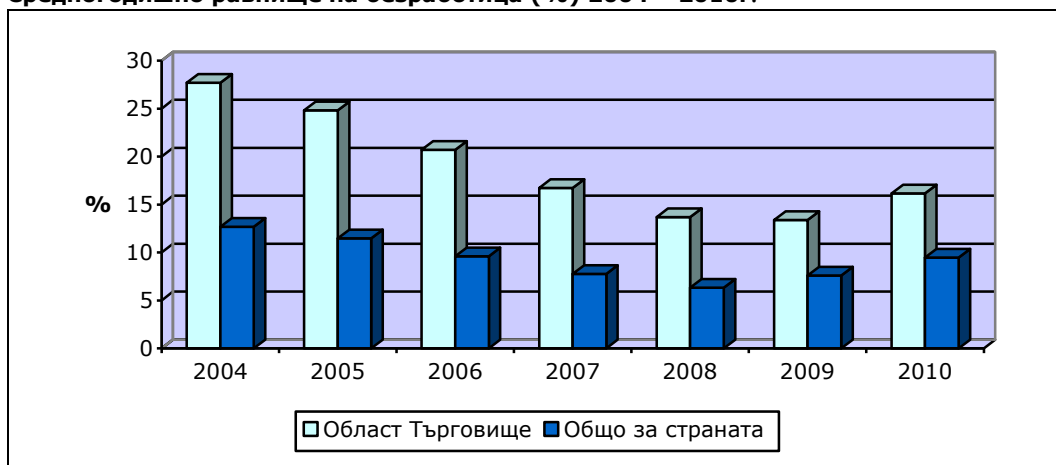
Таблица 3
Данни за Североизточен район 2008 – 2010г.

Области, Статистически район	Безработни лица (хил.) и коефициент на безработица на населението на възраст 15-64 години (%)					
	2008г.		2009г.		2010г.	
	Хил.	%	Хил.	%	Хил.	%
Варна	9,8	4,4	9,4	4,3	17,4	8,2
Добрич	9,1	9,7	11,8	13,1	14,8	16,5
Търговище	5,9	10,9	5,6	10,1	6,4	11,9
Шумен	15,7	16,8	20,8	23,4	26,8	28,9
Североизточен район	40,4	8,7	47,6	10,5	65,4	14,6
Общо за страната	198,5	5,7	236,7	6,9	345,9	10,3

Източник: НСИ

При разработването на Областната стратегия за развитие през 2004-2005г., Търговище е сред областите с най-високо равнище на безработица в страната със стойности около два пъти над средните. В периода 2004 – 2010г. равнището на безработица в област Търговище намалява, но продължава да бъде над средното равнище за страната.

Фигура 7
Средногодишно равнище на безработица (%) 2004 – 2010г.

Източник: Административна статистика на Агенцията по заетостта

През първото полугодие на 2011г.¹³ в 8 области **средномесечното равнище на безработица** е по-ниско от средното за страната: София-град (3.09%), Варненска (7.03%), Габровска (7.45%), Бургаска (7.53), Старозагорска (8.63%), Пловдивска (8.78%), Пернишка (9.49%) и Русенска (10.09%) област. В останалите 20 области равнището на безработица е над средното за страната и **най-високите му стойности продължават да са в областите: Търговище (21.15%),** Смолян (20.33%), Видин (19.89%), Монтана (19.88%), Силистра (19.30%), Разград (18.83%), Шумен (17.59%) и Враца (17.57%). Стойността на средномесечното равнище на безработица във Великотърновска (10.80%) и Хасковска (10.84%) области е много близка до средната стойност за страната.

По данни от Дирекция „Регионална служба по заетостта“ – Русе към 30.09.2011г. равнището на безработица в област Търговище е 18,3%¹⁴. Данните за безработицата в общините от област Търговище и СИР са посочени в таблицата по-долу.

Таблица 4
Равнище на безработица към 30.09.2011 г. (%)¹⁴

Област/община	Равнище на безработица към 30.09.2011 г., в %
Област Варна	6,1
Област Добрич	10,0
Област Шумен	16,2
Област Търговище	18,3
община Антоново	42,3
община Омуртаг	33,6
община Опака	29,0
община Попово	15,4
община Търговище	12,2
За страната	9,4

Източник: ДРСЗ – Русе

Като извод може да се посочи, че все още **съществуват големи диспропорции в равнището на безработица между общините от област Търговище**, а нивото на безработица в община Антоново е над четири пъти по-високо от средното за страната.

Икономическото развитие на област Търговище се характеризира с различна динамика, но все още неблагоприятна в сравнение със средната за страната и останалите области в СИР. През последните години, област Търговище остава на последно място в СИР по произведен БВП, като в същото време бележи устойчив темп на нарастване по този показател. Спрямо общия БВП за СИР ръстът е от 8.3% през 2004г. на 10.18% през 2007г. По показателя БВП на човек от населението от

¹³ Източник: Информационен бюлетин на Агенция по заетостта

¹⁴ Изчислено на база икономически активно население от Преброяване` 2011г.

4 802 лева през 2007г., област Търговище се нарежда на второ място в СИР след Варна с 8 336 лева.

Таблица 5
БВП в област Търговище

Показател	2004г.	2005г.	2006 .г.	2007г.
БВП – хил. лева	445 776	492 757	586 915	641 136
БВП на човек - лева	3 242	3622	4 355	4 802

Източник: НСИ

Област Търговище остава на последно място в Североизточния район по формирана брутна добавена стойност. Отчетената БДС в областта за 2007г. е 526 349 хил. лева, което е само 10,19% от БДС в СИР и едва 1,13% от БДС на национално ниво. Най-висока БДС в областта се формира в сектора на услугите - 45,36 % от общата, на второ място е индустрията – 40,17% и на последно остава аграрният сектор – 14,47%.

Таблица 6
БДС по икономически сектори в област Търговище 2004-2007г.

Години	Селско стопанство	Дял в % от БДС	Индустрия	Дял в % от БДС	Услуги	Дял в % от БДС	БДС - хил. лева
2004	93 160	24,12	85 478	22,12	207 670	53,76	386 308
2005	92 934	22,92	101 817	25,11	210 767	51,97	405 518
2006	94 322	19,66	163 236	34,02	222 218	46,32	479 776
2007	76 152	14,47	211 449	40,17	238 748	45,36	526 349

Източник: НСИ

По данни на НСИ средната годишна работна заплата в област Търговище през последните години бележи постоянен темп на растеж, като през 2009г. е с 67,5% по-висока спрямо 2005г. Въпреки това област Търговище остава под средните равнища на работната заплата за СИР и за страната.

Таблица 7
Средна работна заплата по дейности в Област Търговище за периода 2005 – 2009г.

Икономически дейности	Средна работна заплата в лв. по години				
	2005	2006	2007	2008	2009
Селско, горско и рибно стопанство	2 676	2 899	3 432	4 356	4 847
Добивна промишленост	5 127	5220	7 031	..	..
Преработваща промишленост	3 245	3571	4 132	5 034	5 461
Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и газ	5 245	5508	5 325	5 522	6 192
Строителство	2 720	3092	3 687	4 339	5 348
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	2 044	2233	2 638	3 322	3 748
Транспорт, складиране и пощи	3 471	3 589	3 844	4 476	4 836
Хотелиерство и ресторантьорство	1 973	2 098	2 518	2 955	3 546

Финансови и застрахователни дейности	6 574	6 940	7 360	10 038	9 189
Операции с недвижими имоти	2 626	2 614	2 900	5 168	4 909
Държавно управление	4 656	5 277	6 164	7 798	8 099
Образование	3 731	4 104	4 708	6 257	6 833
Хуманно здравеопазване и социална работа	3 829	4 409	5 130	5 994	6 797
Други дейности	2 203	2 360	3 035	3 551	3 934
Област Търговище	3 217	3 503	4 023	4 909	5 389
Обобщени данни за СИР	3 576	3 932	4 739	5 937	6 534
Обобщени данни за страната	3 885	4 324	5 167	6 564	7 309

Източник: НСИ

По данни на НСИ, доходите на домакинствата в област Търговище през първото тримесечие на 2010г. нарастват спрямо същия период на 2009г. Това се отразява на покупателната способност на населението и влияе положително върху икономическото развитие на района като цяло. Общият доход средно на лице от домакинството за посочения период е нарастнал с 222 лева и към 31.03.2010г. е в размер на 741.97 лева. Следва да се отбележи обаче, че по този показател населението на областта е с доходи под средните равнища за страната (886,48 лв.). През първото тримесечие на 2010г. 45% от доходите на населението в Търговищка област са от работна заплата.

Таблица 8

Доходи и разходи на домакинствата в област Търговище за I-вото тримесечие на 2009 и 2010г.

Период	Общ доход средно на лице от домакинството (лв.)	Общ разход средно на лице от домакинството (лв.)	Относителен дял на дохода от работна заплата в общия доход на домакинството (%)	Относителен дял на разходите за храна и безалкохолни напитки в общия разход на домакинствата (%)	Относителен дял на разходите за поддържане на жилището в общия разход на домакинствата (%)
I-во тримесечие 2009г.	520.16	437.57	36.6	43.2	19.5
Общо за страната	838.8	738.67	56	36.5	19
I-во тримесечие 2010г.	741.97	615.56	45.1	38.6	19.7
Общо за страната	886.48	764.28	51.1	36.1	19.2

Източник: Национален статистически институт

Сравнително ниските доходи характеризират и вида на разходите на домакинствата. Около 40% средно за първите тримесечия на 2009 и 2010г. са разходи за храна и напитки. За поддържане на жилищата си, жителите на Търговищка област харчат, колкото останалото население на България – около 19% от доходите си.

Таблица 9

Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката през 2010г.

Статистически райони, области	Заети лица - брой	Нетни приходи от продажби - хил. лв.	Предприятия (брой)	ДМА (хил. лв.)	Рентабилност на продажбите (%)	Оперативна рентабилност (%)
Варна	146 613	13 809 275	31 390	8 231 690	3,02	102,83
Добрич	38 299	2 612 355	8 720	2 747 044	9,06	108,62
Търговище	23 541	1 492 701	3 697	735 839	7,88	107,80
Шумен	35 991	2 332 266	6 648	1 010 518	4,87	104,64
Североизточен район	244 444	20 246 597	50 455	12 725 091	4,37	104,13
България	2 075 768	188 189 752	366 870	106 316 774	3,06	102,87

Източник: НСИ

Като най-малка област на територията на СИР, Търговище е с най-ниски стойности по показателите – Нетни приходи от продажби, Брой предприятия и ДМА. В същото време рентабилността на предприятията от нефинансовия сектор е по-висока от средната за страната и със стойности близки до тези за СИР. Това обаче не е пряко свързано с по-високи темпове на технологично обновяване и въвеждане на иновации в предприятията от индустриалния сектор, а по-скоро с постигане на по-висока рентабилност в отрасли като преработваща промишленост, селско стопанство и услуги. За периода 2005-2010г. нетните приходи от продажби в областта са нарастнали със 77%, ДМА с 58%, а броят на предприятията се е увеличил с 455.

Преките чуждестранни инвестиции в областта се увеличават, като увеличението през 2009г. спрямо 2007г. е 21,5%.

Таблица 10

Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия към 31.12. (хил. евро)

Статистически райони Области	2007	2008	2009
Общо за страната	15167125,4	19185002,9	20441581,2
Североизточен район	1460034,8	2053308,6	2083919,1
Варна	1144852,7	1567246,4	1640335
Добрич	66132,0	174517,1	194854,4
Търговище	125870,2	153605,9	153040
Шумен	123179,9	157939,2	95689,7

Източник: НСИ

В последните години се наблюдават изменения в картата на работещите фирми на територията на областта. Следва да се отбележи инвестицията на „Тракия Глас България“ ЕАД - дъщерна фирма на холдинг „Шишеджам“, имаща дейности във всички области на стъклопроизводството. Реализираната инвестиция в голям стъкларски комплекс в Търговище го прави най-големия инвестиционен проект „на зелено“ в България, на текуща стойност от 405 млн. щатски долара.

Някои от най-големите предприятия, имащи влияние върху икономическото състояние на областта, са:

“ЕнерСис” АД – гр. Търговище – един от най-големите производители на батерии от световна класа.

„ЛВК Винпром” АД – гр. Търговище – осъществява изкупуване и преработка на грозде и плодове, производство на вина и високоалкохолни напитки.

„Родина Холдинг” АД – Попово с три дъщерни дружества – дамска конфекция, алтернативна енергетика и замразяване на плодове и зеленчуци.

“Роса” АД, гр. Попово - изкупуване и преработка на слънчоглед и други земеделски култури. Производство на растителни масла, слънчогледов експелер, брикети от слънчогледова люспа, мастни киселини.

“Coca-cola HBC Bulgaria” АД – гр. Търговище – производство, продажба, дистрибуция и маркетинг на безалкохолни напитки.

„Кристера” АД – Попово – производство и търговия на зърнени храни и производни, мелничарска промишленост.

и други.

Броят на училищата в област Търговище намалява значително. От 2006г. до учебната 2010/2011г. са закрити 29 учебни заведения. Най-много са намалели училищата в общините Търговище и Омуртаг, съответно с 15 и с 6 броя училища по-малко през учебната 2009/2010г. спрямо 2006/2007г. В Попово и Опака са затворени по три училища, а в Антоново – 2. Като цяло намалелият брой учебни заведения се отнася за общо-образователните училища. Броят на специализираните училища и професионални гимназии се запазва постоянен. Закрито е единственото специално училище в Попово.

Таблица 11
Училища в област Търговище по общини за 2006-2011г. (брой)

	Общо					Общо-образователни училища					Специални училища					Професионални гимназии				
Учебна година	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011
Община																				
Антоново	6	6	4	4	4	6	6	4	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Омуртаг	17	13	11	11	11	16	12	10	10	10	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Опака	6	5	3	3	3	6	5	3	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Попово	16	15	13	13	13	13	13	11	11	11	1	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Търговище	40	30	26	25	25	32	22	18	18	18	3	3	3	2	2	5	5	5	5	5
Област Търговище	85	69	57	56	56	73	58	46	46	46	4	3	3	2	2	8	8	8	8	8

Източник: ТСБ – Търговище

Редуцираният брой на училищата до голяма степен се дължи на отрицателните демографски характеристики и намаляването на учениците.

Таблица 12
Учащи в област Търговище по общини 2006-2011г. (брой)

	Общо					Начално образование (I - IV клас)					Прогимназиално образование (V-VIII клас)					Средно образование (IX-XIII клас)				
Учебна година	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2009 / 2010	2010 / 2011
Община																				
Антоново	775	714	578	533	525	288	272	225	222	222	366	313	246	208	202	121	129	107	103	101
Омуртаг	2961	2707	2539	2411	2341	1108	1011	961	924	939	1187	1072	1000	937	879	666	624	578	550	523
Опака	769	686	639	613	572	280	235	217	225	202	342	299	266	238	232	147	152	156	150	138
Попово	3699	3480	3244	3137	3014	1144	1147	1094	1061	994	1466	1245	1097	992	962	1089	1088	1053	1084	1058
Търговище	8725	8483	8068	7903	7622	2564	2458	2408	2329	2313	2921	2787	2486	2363	2221	3240	3238	3174	3211	3088
Област Търговище	16929	16070	15068	14597	14074	5384	5123	4905	4761	4670	6282	5716	5095	4738	4496	5263	5231	5068	5098	4908

Източник: Национален статистически институт

За пет учебни години от 2006 до 2010г. броят на учениците в областта е намалял с 2855. Най-значително е намалението при учениците от V до VIII клас с 28% или 1786 души. Децата в начална степен на образование (I-IV клас) намаляват с 13%, а тези от IX до XIII клас намаляват със 7%. По общини най-голямо е намалението в Търговище – с 1103 ученици по-малко през 2010/2011 учебна година спрямо 2006/2007г. Броят на учениците в Опака и Антоново е намалял най-слабо - съответно със 197 и 242 ученици по-малко за последните пет учебни години. Ако тези тенденции се запазят, ще се наложи ново редуциране на училищата- закриване на учебни заведения, сливане на паралелки и т.н.

Броят на детските ясли за периода 2005-2010г. се запазва постоянен – 7, като местата в тях се увеличават слабо: от 390 през 2005г. на 394 през 2010г. За същия период броят на детските градини намалява с 53, а децата в тях са с 204 по-малко.

Болничните заведения в Търговищка област са се увеличили с 1 в сравнение с 2005г. и към 2010г. са 5, а заведенията за извънболнична помощ намаляват с 6 и към 2010г. са 28. Легловата база в болничните заведения се запазва относително постоянна, както се вижда от таблица 13. Броят на лекарите през 2010г. е 365, като се е увеличил спрямо 2005г. със 7. Лекарите по дентална медицина в областта са намалели с 1 в сравнение с 2005г., като през 2010г. техният брой е 61.

Таблица 13
Легла в здравните заведения на област Търговище 2005-2010г.

Години	Болнични заведения			Заведения за извънболнична помощ			Други здравни и лечебни заведения
	ОБЩО	Многопрофилни болници	Специализирани болници	ОБЩО	ДКЦ	Медицински центрове	
2005	662	650	12	31	2	29	250
2006	670	655	15	28	0	28	257
2007	681	666	15	37	2	35	250
2008	666	651	15	23	2	21	100
2009	714	674	40	30	2	9	120
2010	707	656	51	18	2	16	100

Източник: Национален статистически институт

Населението на един лекар и на един зъболекар в областта е намаляло през последните години. Към 2010г. на един лекар в областта се падат 350 лица, като през 2005г. са били 378 души, а на един лекар по дентална медицина – 2096 лица (за сравнение: 2182 лица през 2005г.).

Таблица 14
Културни институции и брой посещения в Област Търговище 2005 – 2010г.

Културни институции	2005г.		2006г.		2007г.		2008г.		2009г.		2010г.	
	Брой	Брой посещения/читатели	Брой	Брой посещения/читатели	Брой	Брой посещения/читатели	Брой	Брой посещения/читатели	Брой	Брой посещения/читатели	Брой	Брой посещения/читатели
Театри	2	38 662	2	38 662	2	23 076	2	22 587	2	24980	2	31628
Музеи	4	17 112	4	17 112	4	17 988	4	18 500	4	28407	4	18946
Кина	1	0	1	3 777	1	3 800	1	3 800	1	3654	1	3330
Читалища*	103	n.a.	103	n.a.	99	n.a.	-	-	-	-	-	-
Библиотеки с библиотечен фонд над 200 хил. броя	1	4 782 читатели	1	4 782 читатели	1	4 701 читатели	1	4 701 читатели	1	4753 читатели	1	5303 читатели

* Последни данни - 2007 година. Изследването се провежда на 5 години.

Източник: Национален статистически институт

Театрите и музеите в област Търговище запазват броя си през последните 5 години. След драстичното намаление на посещенията в двата театъра в периода 2007-2009г., през 2010г. се отбелязва ръст, който обаче все още не може да достигне нивата на посещаемост от 2005г. Броят на читателите в библиотеката се увеличава, а на посещаващите кино-прожекции в областта намалява. Читалищата са намалели с 4. Театърът е предпочитаното място за културен живот. През 2010г. в двата театъра в областта са регистрирани 31 628 посещения, а в единственото кино едва 3 330 посещения.

Въпреки потенциала за развитие на културен, еко и селски туризъм, област Търговище все още няма продаваеми цялостни туристически продукти и е на последно място в СИР по брой места за подслон и реализирани приходи от нощувки. В региона са реализирани едва 0.5% от приходите от нощувки в СИР през 2010г. По този показател Търговище не може да се съпоставя с големите и силно развити

туристически дестинации като Варна и Добрич, на чиято територия има редица големи черноморски курорти.

Като цяло местата за подслон в област Търговище нарастват. Появяват се малки частни хотели и къщи за гости, но приходите от нощувки през последните години намаляват, като спадът през 2010г. спрямо 2008г. е с 211 789 лева.

1.3. ИНФРАСТРУКТУРНО РАЗВИТИЕ

Транспортна инфраструктура

Област Търговище се обслужва от първокласния път I-4, с европейска категоризация E772, по направлението София - Севлиево - В. Търново – Търговище – Шумен - Варна. Макар че разстоянието до столицата е само 340км, за преодоляването му са необходими повече от 4 часа **поради недоизградеността на АМ "Хемус"**. Разстоянието до регионалния център Варна е 130км, за което също са необходими приблизително 2 часа.

Фигура 8
Доизграждане на АМ „Хемус“

Източник: „Приоритети за изграждане на пътна инфраструктура на РБългария до 2020г. за пътищата с национално и общеевропейско значение“, МРРБ

АМ „Хемус“ е със стратегическо значение както за развитието на областта, така и за цяла Северна България. Изграждането ѝ е обект на голям публичен интерес. Според анализа на МРРБ „Приоритети за изграждане на пътна инфраструктура на РБългария до 2020г. за пътищата с национално и общеевропейско значение“: „АМ „Хемус“ следва да се разглежда като стратегически проект, под чието въздействие се очаква да се ускори процеса на икономическо и социално сближаване на регионално ниво. Изграждането ѝ ще играе роля на стабилизиращ фактор за регионалните икономики, с мобилизиращо значение за бизнеса и създаване на нови работни места.“ Общата дължина на Автомагистрала „Хемус“ е 433км. Изградени са 147км.,

като за доизграждане остават 286км. АМ «Хемус» е приоритет в проекта на Дунавската стратегия.

Вътрешно регионалните връзки в областта се обслужват от второкласните пътища II-49 Тутракан-Разград-Търговище и II-48 Омуртаг-Котел-Градец(Сливен) в посока север-юг и II-51 Бяла(Русе)-Попово-Лозница-E70(Русе-Варна) и II-74 Велики Преслав-Търговище - Дралфа, както и от множество третокласни пътища.

Характерна за областта е ниската изграденост на пътищата от висок клас. Към 2011г. на територията на областта все още няма автомагистрала. Данните за 2010г. показват, че относителният дял на първокласните пътища (14,7%) е по-нисък от средния за СИР (18,1%) и този за страната (15,3%). По-висок е относителният дял на третокласните пътища (65%) спрямо този за СИР (61,2%) и страната (61,8%). Областта се обслужва преобладаващо от пътища с регионално значение, голяма част от които - прекатегоризирани четвъртокласни, чието състояние обикновено е лошо.

Таблица 15
Дължина на републиканска пътна мрежа в СИР – 2010г.

Статистически райони Области	Общо	Авто-магистрала	Първо-класни	Второ-класни	Трето-класни	Авто-магистрала	Първо-класни	Второ-класни	Трето-класни
	километри					относителен дял от общата дължина - %			
България	19456	437	2970	4030	12019	2,2%	15,3%	20,7%	61,8%
Североизточен район	2668	84	483	467	1634	3,1%	18,1%	17,5%	61,2%
Варна	712	58	135	42	477	8,1%	19%	5,9%	67%
Добрич	827	-	83	242	502	0%	10%	29,3%	60,7%
Търговище	523	-	77	106	340	0%	14,7%	20,3%	65%
Шумен	606	26	188	77	315	4,3%	31%	12,7%	52%

Източник: Национален статистически институт

Ж. п. инфраструктура

Областта се обслужва от главната жп линия София-Варна, като дължината на железопътните линии е 69км. – всички двойни и електрифицирани¹⁵. На територията на областта функционират 4 гари и 12 спирки, разположени в общините Търговище и Попово:

- Гари: Славяново, Попово, Дралфа и Търговище;
- Спирки: Горица, Медовина, Светлен, Караджата, Стамо Костов, Голямо Ново, Подгорица, Здравец, Въбел, Васил Левски, Ловец, Надарево;

Въздушен транспорт

В област Търговище липсва въздушен транспорт.

На 16км. от град Търговище (в непосредствена близост до с. Буховци), на 25км от гр. Шумен и на 30км от гр. Разград е разположено "Летище Търговище". Летището е въведено в експлоатация през 1969г. и е обслужвало пътнически и товарни самолети

¹⁵ Данни на НСИ към 21.12.2010г.

от малък и среден клас. В началото на 1998г. е закрито за полети. В момента имотът е в активите на „Летище Пловдив“ ЕАД.

Въпреки, че през годините летището е доказало своята жизненост, на този етап е то неизползваемо. Евентуалното му възстановяване ще даде възможност да се обслужва обширен район, обхващащ три области.

Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяване

Общините Търговище, Омуртаг и Антоново се обслужват от „ВиК“ ООД – Търговище. Районът е беден на водни ресурси, което е наложило изграждането на 330 бр. водоизточници, разположени на териториите на съответните населени места. Град Търговище се водоснабдява от яз. „Тича“, разположен на територията на община Преслав, а водоизточникът (каптаж) за водоснабдяване на гр. Омуртаг е разположен на територията на община Котел - с. Кипилово. В гр. Търговище е разположена Микрофилтрационна озонаторна станция, която филтрира и озонира водата от яз. „Тича“ и я подава само за областния град.

Община Омуртаг и градът в частност са в много тежка ситуация по отношение на водоснабдяването. Трайната тенденция за задълбочаващо се безводие в района се проявява в тежък целогодишен воден режим на 7 населени места, в т.ч. и гр. Омуртаг. Съществува голяма амортизация на довеждащия водопровод от с. Кипилово за гр. Омуртаг, което води до нарастване на аварияте, загубите на вода и преустановяване на водоподаването. Изградена е водоснабдителна система за гр. Омуртаг от язовир „Ястребино“. Довеждащият водопровод до града е изпълнен, но не е въведен в експлоатация поради технически причини.

Водоизточниците, от които се водоснабдява община Антоново са с малък дебит, което ограничава нормалното водоснабдяване. Поради устойчивата тенденция на намаляване и пресъхване на плитките подпочвени водоизточници 10-12 населени места в общината са на тежък целогодишен воден режим. През 2007г. е въведено в експлоатация допълнително водоснабдяване от язовир „Ястребино“ и *Пречиствателна станция за питейна вода*, която ще осигурява водни количества за град Антоново, град Омуртаг и няколко населени места от община Антоново. Водоснабдителната система е финансирана по програма САПАРД, експлоатира се от „Тузлушка гора“ ЕООД гр. Антоново, но работи неефективно (около 1% от капацитета си), като водоснабдява гр. Антоново.

Общата дължина на водопроводната мрежа обслужвана от „ВиК“ ООД – Търговище в общините Търговище, Омуртаг и Антоново е 1 434 599 метра, като 64,61% от тях са амортизирани¹⁶.

¹⁶ Източник: Годишен доклад за дейността на „ВиК“ООД – Търговище към 30.12.2010г.

Общините Попово и Опака се обслужват от „Водоснабдяване – Дунав“ ЕООД гр. Разград. Град Попово получава питейна вода от система „Дунав“ и два дълбоки сондажа от Валанжинския водоносен хоризонт на ПС „Попово“. Алтернативното водозахранване на гр. Попово е от системата „Мали Лом“. През последните години в зоните с най-големи загуби на вода в град Попово е подменена уличната водопроводна мрежа заедно с водопроводните отклонения. След подмяната загубите на вода са намалели с повече от 20%. Към настоящия момент община Попово изпълнява мащабен проект за подобряване на ВиК мрежата на града по ОП „Околна среда“, в резултат на който ще се извърши подмяна на амортизирани и изграждане на нови приоритетни водопроводи и канализационни колектори.

Жителите на община Опака се водоснабдяват с помпажна вода от подземни водоизточници. Това предопределя високи разходи за електрическа енергия. Водопреносната мрежа е с намалена надеждност и влошени експлоатационни качества. Чести аварии по тръбопровода нарушават нормалното водоподаване. Има високи загуби на вода и разходи на електроенергия.

Канализация

Канализация за отвеждане на отпадъчните води има изградена само в градовете Търговище, Омуртаг, Антоново и Попово и частично в Опака и няколко села в областта. През 2009г. в гр. Попово е пусната в експлоатация градска пречиствателна станция за отпадни води (ГПСОВ), в резултат на което се елиминира изхвърлянето на необработени канални води в река Дунав. Проектът е финансиран по Програма ИСПА. В началото на 2012г. се въведе в експлоатация и ГПСОВ в гр. Търговище, което ще намали многократно замърсяването на р.Врана и респективно р.Камчия. През 2011г. община Търговище завърши проект по програма ИСПА за подмяна на водопроводната мрежа и изграждане на канализация на част от кв. „Въбел“ и рехабилитация на главни колектори в Търговище. В община Антоново е приключено изграждането на ГПСОВ, като предстои да се извърши адаптиране към експлоатация.

Таблица 16

Процент на населението от област Търговище, живеещо в населени места без изградена канализационна система през 2010г.

За поречие Камчия	
Община Търговище	36,6 %
град Търговище	3 %
За поречие Русенски лом	
Община Попово	45 %
град Попово	1 %
Община Опака	100 %
град Опака	80 %
За поречие р.Янтра	
Община Омуртаг	64 %
град Омуртаг	0 %
Община Антоново	77 %
град Антоново	0 %

Общо за област Търговище – 45 % от населението са без канализация.

Източник: Доклад за състоянието на околната среда през 2010г. на РИОСВ - Шумен

Телекомуникации

Състоянието на пощенската мрежа показва, че към 31.12.2010г. в област Търговище има 77 пощенски телеграфни и телефонни (ПТТ) станции в градовете и селата и 34 пощенски агентства (офиси), които се намират само в селата и чийто брой бележи значителен ръст през последните години.

Таблица 17

Състояние на средствата на пощенските съобщения към 31.12. (брой)

Статистически райони Области	2007		2010	
	ПТТ станции	Пощенски агентства (офиси)	ПТТ станции	Пощенски агентства (офиси)
Общо за страната	2993	651	2981	2135
Североизточен район	401	103	400	288
Варна	132	79	132	160
Добрич	80	8	80	52
Търговище	78	9	77	34
Шумен	111	7	111	42

Източник: НСИ

Модернизирането на телефонната мрежа в областта се е подобрило от периода на изготвяне на ОСР (т.е. от 2004-2005г.), като към настоящия момент в градовете Търговище, Попово и Омуртаг са въведени цифрови телефонни линии.

Всички общини от областта имат достъп до интернет, но данните от Преброяване`2011 показват, че по показателя „жилища с достъп до интернет“ област Търговище попада сред последните пет области (всички под 30%).

Покритието с мобилни мрежи на територията на област Търговище се осъществява от всички мобилни оператори.

Енергийна инфраструктура

Електроснабдяване

На територията на област Търговище няма изградени ТЕЦ или ВЕЦ. Източник на електроенергия е общата електроенергийна система на страната, посредством трансформаторни подстанции. Всички населени места от областта са електрифицирани. Като цяло електроразпределителната система е реконструирана и поддържана на добро равнище.

Газификация

Два общински центъра в област Търговище са газифицирани – Търговище и Попово. По данни на „Черноморска технологична компания“ АД построената газоразпредели-

телна мрежа в град Търговище е 60 446 метра, като общият брой потребители е 1270, в т.ч. 170 стопански и 1100 битови. В град Попово разпределението на природен газ се осъществява от "Дунавгаз" ЕАД. До момента е изградена газоразпределителна мрежа с обща дължина около 30км.

Възобновяеми енергийни източници

През последните години има развитие в сферата на възобновяемите енергийни източници в областта. В землището на с. Буховци, общ. Търговище се изграждат фотоволтаични инсталации за производство на електрическа енергия от слънцето. В землището на с. Обител, общ. Омуртаг е определен общински имот за изграждане на централа за производство на електрическа енергия от фотоволтаични съоръжения. В общините Търговище и Омуртаг са изградени ветрогенератори. Общински съвет – Попово също е дал съгласие за предоставяне на общински терени в общината за фотоволтаични електроцентрали.

1.4. ЕКОЛОГИЧНО СЪСТОЯНИЕ¹⁷

Качество на атмосферния въздух

Качеството на атмосферния въздух се измерва периодично. Наблюденията през 2010г. показват, че няма стойности над пределно допустимите концентрации по показатели азотен оксид, серен диоксид и озон. Регистрирани са превишения на показателя «фини прахови частици», като причините за това са използваните през отоплителния сезон горива в битовия сектор, запрашените улични платна, автомобилният транспорт и метеорологичните условия.

Качество на водите

Имисионното състояние на водните обекти в *община Търговище* се наблюдава от РИОСВ-Шумен чрез изградени пет пункта. Допълнително натоварване се осъществява от канализационната система на гр.Търговище, в която освен битово-фекални води се включват и отпадъчните води от много предприятия на територията на града. Фирмата с най-много зауствани отпадъчни води е "Тракия Глас България" ЕАД. За имисионното състояние на река Поповска в района на *община Попово* се съди от данните, получени при извършването на мониторинг от пункт на Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг (НАСЕМ) след гр. Попово. През 2010 година е констатирано леко намаляване на замърсяването на водния обект по показателя БПК5 (биологична потребност от кислород за 5 дни). Основният голям източник на зауствани отпадъчни води е канализационната мрежа на гр.Попово. От края на 2009г е изградена и въведена в експлоатация градска пречиствателна станция за пречистване на отпадъчните води. Същата функционира

¹⁷Източник: Доклад за състоянието на околната среда през 2010г. на РИОСВ – Шумен

през 2010г. много добре и замърсяването на р. Черни Лом е сведено до нивата на нормите и индивидуалните емисионни ограничения.

В общините *Омуртаг, Опака и Антоново* няма пунктове за следене на имисионното състояние на водните обекти. Главният източник на отпадъчни води са битово-фекалните води от населените места. Някои населени места, като например общинските центрове, имат изградена канализационна мрежа, но няма пречистване на отпадъчните им води от ПСОВ. За гр. Антоново има изградена ГПСОВ през 2009г., но не е въведена в експлоатация.

За подобряване състоянието и чистотата на водите и намаляване замърсяването им, най-важен приоритет е изграждането на ПСОВ.

Почви

Почвата е един от най-важните компоненти на околната среда. Тя осигурява екологичното равновесие в природата. Това налага опазването ѝ от вредни въздействия и унищожаване. Приоритет се поставя върху превантивната дейност и въвеждането на мерки за устойчивото им управление.

От извършените анализи на почвени проби в пунктове на Националната система за екологичен мониторинг през 2010г. не е констатирано превишаване на допустимо съдържание на олово, мед, цинк, кадмий, никел и арсен в почвата в област Търговище. Извършен е и анализ по показатели определяне на органохлорни пестициди, полихлорирани бифенили и полиароматни въглеводороди. При извършените анализи РИОСВ – Шумен не е регистрирала наличие на тежки метали над пределно допустимата концентрация и други увреждания и замърсявания на земите и почвите.

Отпадъци

През 2010г. РИОСВ – Шумен е проследила почистването на земни площи и ликвидирането на локални сметища от твърди битови отпадъци и оборски тор в различни населени места в общините Търговище, Попово, Антоново и Омуртаг. Площта на почистените терени е над 400 дка от локални сметища и над 230 дка при закриване на нерегламентирани сметища. Почистените земни площи се използват за мери.

Битови отпадъци

В областта са изградени и се експлоатират две регионални депа (Търговище и Омуртаг) и едно общинско депо (Антоново).

- **Регионално депо Търговище** - за общините Търговище и Попово. В експлоатация е от 1996г. и ще бъде реконструирано. Общините Търговище и Попово имат спечелен проект за техническа помощ на инвестиционен проект за интегрирано управление на отпадъците на общините Търговище и Попово, включващ реконструкция и модернизация на съществуващото депо, разделянето

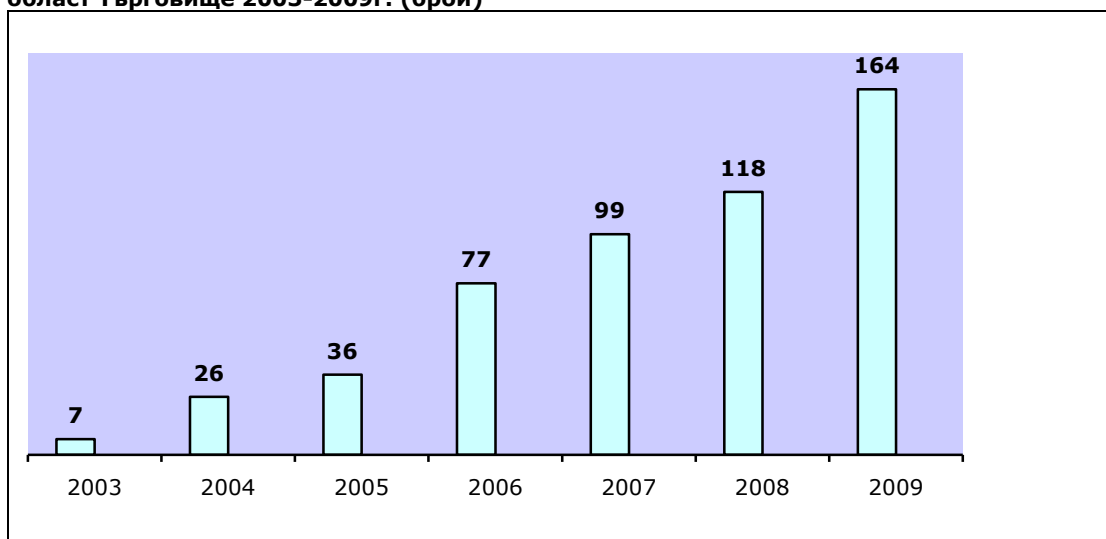
му на клетки, подготовка на дъното, изграждане на системи за събиране, отвеждане и третиране на получения инфилтрат и биогаз, системи за закриване на всяка клетка.

- **Регионално депо Омуртаг** – за общините Омуртаг, Върбица и Котел. Приема отпадъци от м. май 2007г. от община Омуртаг, от края на 2007г. от община Върбица и от 2009г. и от община Котел. Община Омуртаг изпълнява проект за рекултивация на старото депо.
- В **община Антоново** има изградено депо за битови отпадъци, което обслужва населените места в общината.
- **община Опака** е разпределена към Регионално депо – Бяла.

Съгласно законовите изисквания към съответните регионални депа са учредени регионални сдружения на общините. Все още тези сдружения нямат осъществена дейност или изготвени програми или проекти. Това води до проблеми за постигане на оптимално управление на отпадъците и въвеждане на интегрирана система за управление на отпадъците в района.

Важен е фактът, че за разлика от 2004-2005г., когато е изготвяна ОСР, към края на 2009г. във всички общини от област Търговище има организирано сметосъбиране и сметоизвозване, като броят на населените места, обслужвани от системи за организирано сметосъбиране непрекъснато нараства.

Фигура 9
Обслужвани населени места от системи за организирано сметосъбиране на битови отпадъци в област Търговище 2003-2009г. (брой)

Източник: НСИ

Строителни отпадъци

На територията на област Търговище няма изградени депа за строителни отпадъци. Те се депонират или на депата за битови отпадъци, за рекултивация на кариери и нерегламентирани сметища, или общините определят терени за запълване и за подобряване на релефа. Като добра се отчита практиката в общините Търговище и

Попово да се определят терени за строителни отпадъци с даване на строително разрешение. Все още не могат да бъдат контролирани отпадъците от строителните ремонти - предимно на жилища, офиси и търговски обекти. Много често се оказва, че локалните сметища са формирани от изхвърлени строителни отпадъци. Често срещана практика е в контейнерите за битови отпадъци да се изхвърлят и смесени строителни отпадъци. С цел предотвратяване на тази практика, регламентирано общините организират поставяне на специализирани контейнери с по-голям обем на определени точки по заявка от фирмите или отреждат площадки за временно съхранение на строителните отпадъци и отпадъците, получени при разрушаване на сгради (например общ. Търговище), откъдето се транспортират по предназначение за рециклиране, оползотворяване, депониране.

Таблица 18

Битови и строителни отпадъци по статистически райони и области – 2009г.

Статистически зони, статистически райони, области	Общо образувани битови отпадъци - хил. тона	Обслужвани населени места - брой ¹⁸	Население в обслужваните населени места - брой	Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране -%	Събрани битови отпадъци от обслужваните населени места - хил. тона	Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население - кг/чов./г.	Депозит за битови отпадъци - брой	Общо приети отпадъци на депата - хил. тона	в това число: Депонирани битови отпадъци - хил. тона	в това число: Събрани строителни отпадъци на депата - хил. тона	Заета площ от депата - дка	Остатъчен капацитет на депата - м3
Общо за страната	3561	3988	7330933	96,6	3421	467	278	3948	3421	396	5308	18557893
Североизто- чен район	459	494	869669	87,8	392	451	27	448	388	53	574	3567119
Варна	189	157	464345	100,0	189	408	9	221	185	32	195	935584
Добрич	131	80	157785	78,7	108	687	7	117	108	8	293	314040
Търговище	81	164	81819	62,7	49	598	5	52	51	0	35	186474
Шумен	57	93	165720	85,1	45	273	6	58	43	13	51	2131021

Източник: НСИ

Разделно сметосъбиране

Община Търговище има сключен договор с "Екобулпак" АД за извършване на дейности по разделно събиране на отпадъците от опаковки.

Общините Попово и Антоново са сключили договор с «Екоколект» АД. Населението към общините е обхванато от двуцветна система и на определените места са разположени жълти и зелени контейнери за събиране на отпадъци от опаковки.

¹⁸ Обслужвани населени места от системи за организирано сметосъбиране на битови отпадъци.

В гр. Търговище действат три сепариращи инсталации за отпадъците от системите за разделно събиране. В община Попово има два пункта за събиране, съхранение и разкомплектоване на излезли от употреба моторни превозни средства. Също така на определени от общинските администрации места са поставени контейнери за събиране на батерии.

Защитени територии, биологично разнообразие и НАТУРА 2000

Природни забележителности

- "Коня", "Водопада"

Намират се в м. "Боаза" (общ. Търговище) образувана от коритото на р. Врана, живописно прорязваща склоновете на Преславската планина, дял от Източна Стара планина. Природната забележителност "Коня" е скално образувание – голина, наподобяващо изображение с форма на кон, намиращо се в близост до главен път Варна-София, на площ от 0,3 ха в ДГФ на ДГС "Търговище". Природната забележителност "Водопада" също се намира в близост до главен път Варна-София и е малък водопад, образуващ се от излизащ на скалната повърхност подземен приток на р. Врана, с площ от 0,1 ха в ДГФ на ДГС "Търговище", землище с. Пролаз, община Търговище.

- "Дервенска пещера"

Намира се на склоновете на Преславската планина, дял от Източна Стара планина в Пролазкия пролом с площ 1,0 ха в ДГФ на ДГС "Търговище", землище с. Пролаз, община Търговище. Пещерата е една от малкото в този край, известна освен с големината си и с богатството на ексцентричните образувания на хелектитите и дендритите, змиевидните извивки на преградите на синтровите езерца с пещерни бисери в тях и масивните сталакмити, осеяни с червеникавокафяви до розови и млечнобели кристали. Прилепите са основните видове в пещерната фауна, достигащи десетки броя. Пещерата е местообитание на особен вид малък бръмбър, родственик на вида „светломразец“. Дервенската пещера е недостатъчно проучена.

- "Гърбавата чешма".

С площ 0,20 ха в ОГФ на община Антоново. Представлява скално варовиково образувание с височина 3 и повече метра и дължина около 10м., образувано от отлагането на варовик от течащата силно варовита вода.

- "Костадин тепе"

Скално образувание в землищата на с. Черни бряг и с. Малоградец, община Антоново, с площ 5,0 ха в ОГФ. Представлява останки от укрепление, свързано с легенда и като такова би представлявало интерес за историко-археологическия институт.

Защитени местности

- "Урумово лале"

Защитената територия заема каменист, силно варовит стръмен склон от ДГФ на ДГС "Търговище", землище с. Пайдушко, община Търговище, с площ 12 ха. Под защита е естествено находище на растителния вид Урумово лале, представен в трите му форми – жълта, пъстра и червена. Последната форма е представена от единични екземпляри. Видът под защита е български ендемит, застрашен от изчезване и включен в "Червената книга" на България.

- "Игликина поляна"

Намира се в м. "Кайрака" на нелесопригодна площ ДГФ на ДГС "Търговище", землище гр. Търговище, с площ 9,2 ха. Естественото находище на лечебна иглика, растителен вид с ограничителен режим на ползване с цел запазване като генетичен фонд на вида и осигуряване естественото му възпроизвеждане. Целогодишно е обект на неорганизиран туризъм, поради красивата природа, която съчетава защитения обект с ограждаща го смесена широколистна гора и близостта му с гр. Търговище.

- "Петка балкан"

Вековна церова гора в м. "Бабаконду" в ДГФ на ДГС "Търговище", землище с. Братово, община Търговище.

- "Божур поляна"

Находище на червен божур в землищата на с. Вардун и с. Стража, община Търговище. Естественото находище заема площ от 18,07 ха в ДГФ на ДГС "Търговище", местността "Парка".

НАТУРА 2000

„Натура 2000“ представлява мрежа от защитени зони в Европа. Нейната цел е да осигури дългосрочно опазване на определени ценни растителни и животински видове, както и местообитанията им. Тя включва защитени райони, определени съгласно Директивата за опазване на природните местообитания и Директивата за опазване на дивите птици. Обект на защита по двете директиви са около 140 природни местообитания и над 600 вида растения и животни, приоритетни по значимост за ЕС.

Защитени зони **по Директивата за опазване на дивите птици**, включващи територии от област Търговище:

- Защитена зона «Котленска планина» - в зоната има 182 вида птици, от които 51 са включени в Червената книга, а 81 са от международно значение. Мястото е значимо за опазването на ливадния дърдавец и на видовете, гнездящи в голяма численост като черен щъркел, осояд, орел змияр, малък креслив орел, скален орел и т.н. През Котленска планина преминава най-западната част на черноморския прелетен път Виа Понтика. В зоната са

включени землища от общините Омуртаг и Антоново (само землище с. Черна вода).

- Защитената зона «Овчарово» се намира в землището на община Търговище и заема площ от 1478 хектара. Мястото е от международно значение за опазване на гнездящия тук световно застрашен вид ливаден дърдавец. Срещат се и видовете червеногърба сврачка, сива овесарка, черночела сврачка.

Защитени зони **по Директивата за местообитанията**, включващи територии от област Търговище:

- «Островче» (включва землища на общ. Търговище и общ. Попово)
- «Котленска планина» (вкл. землища на общ. Антоново и общ. Омуртаг)
- «Стара река» (вкл. землище на община Антоново)
- «Преславска планина» (вкл. землище на община Търговище)
- «Голяма река» (вкл. землища на общ. Антоново и общ. Попово)
- «Марина дупка» (землище с. Пайдущко, общ. Търговище)
- «Ломовете» (вкл. землища на общ. Опака и общ. Попово)
- «Твърдишка планина» (вкл. землище на община Антоново)

2. АКТУАЛИЗИРАН SWOT АНАЛИЗ

SWOT анализът е връзката между аналитичната и стратегическата част на настоящия документ. Междинната оценка на ОСР предложи следния актуализиран SWOT анализ:

Силни страни	Слаби страни
• Добро природогеографско и транспортно комуникационно местоположение на областта. • Наличие на оформено урбанистично ядро с голям потенциал за развитие. • Наличие на свободна работна сила. • Много добри условия за интензивно и екологосъобразно земеделие. • Пространствено добре развита пътна мрежа с гъстота над средната за страната. • Благоприятен комплекс от съхранена природна, антропогенна среда и биоразнообразие. • Потенциал за по-широко извощване на ВЕИ.	• Ниска заетост и висока безработица. • Силно изразени диспропорции в социално-икономическото развитие на общините. • Отсъствие на високотехнологична икономика. • Слаба пазарна ориентация на МСП. • Неизградена инфраструктура на бизнеса. • Недостъчна модернизация на аграрния сектор. • Дребно фамилно стопанство и примитивни условия в земеделските и животновъдните структури. • Ниски доходи и жизнен стандарт. • Проблеми с достъпа до здравни

• Газификация на района. • Добре развита мрежа от културни институции, паметници на културата с национално и местно значение и природни забележителности. • Потенциал за развитие на културен, еко и селски туризъм. • Нарастващ дял на преките чуждестранни инвестиции.	услуги на населението. • Липса на визия за професионално и квалификационно обучение на населението. • Наличие на голям брой здравно неосигурени лица. • Отдалеченост на селата от средишните училища и трудни транспортни връзки до тях. • Амортизиран сграден фонд и материолно-техническа база на здравеопазването и културата. • Влошено състояние на местната пътна мрежа. • Износена водопроводна мрежа с големи загуби. • Недостатъчно изградена канализационна мрежа в малките населени места с оглед постигане на европейските стандарти на обслужването и опазването на ОС. • Недоизградена канализационна мрежа, недостатъчен брой ПСПВ и ГПСОВ. • Бавно внедряване на нови информационни технологии и изоставане в изграждането на телекомуникационната мрежа. • Ограничен достъп до Интернет и изоставане на развитието на информационното общество в селата. • Остарели производствени мощности. • Недостатъчно развити публично-частни партньорства. • Слабо използване на потенциала за научно-изследователска и развойна дейност и сътрудничество с бизнеса. • Липса на качествена и навременна информация относно възможностите за диверсификация и развитие на бизнеса. • Слаба заинтересованост на гражданите от кандидатстване за финансиране и усвояване на европейските фондове.
Възможности	Заплахи
• Привличане на ресурси от европейските фондове за	• Висок коефициент на безработица.

социалното, икономическото и инфраструктурното развитие и опазването на околната среда в района. • Стимулирано развитие на МСП и обслужването им. • Развитие на екоземеделие, алтернативен туризъм и включване на атрактивните обекти в общ туристически продукт с други съседни области и общини. • Възможност за разкриване на нови работни места. • Диверсификация на икономическата дейност. • Оползотворяване на неизползваната сградна база от спрени производства. • Оптимизация на структурата на професионалното образование и подобряване на компютъризацията и езиковото обучение. • Интегриране на културните дейности и прояви с туристическата индустрия. • Потенциални възможности за пълна газификация. • Укрепване на малките градове – опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селските райони. • Поддържане на баланс между урбанизираната и природната среда. • Преодоляване на неблагоприятните демографски тенденции.	• Ниски доходи и нисък жизнен стандарт. • Задълбочаване на демографските проблеми и миграцията. • Забавяне изграждането на АМ «Хемус». • Слабо развита бизнес-инфраструктура. • Незадоволително качество на публичните услуги, ниско ниво на сигурност на бизнеса и гражданите. • Възможност за демотивация на държавни служители поради ниски възнаграждения. • Намаляване на човешките и финансови ресурси за културни дейности поради структурни промени. • Разчленена местна пътна мрежа. • Съсредоточаване на инвестиции и приоритетни мерки към развитие на града областен център за сметка на малките общини. • Отсъствие на нормативна регламентация за урбанизиране на пространството извън строителните граници на населените места. • Влошено състояние на процесите на благоустройствено и устройствено развитие на селските населени места. • Слаби интеграционни връзки между центровете на общините и околната територия по отношение на подобряване стандарта на обитаване и качеството на живот в периферията.
---	--

3. АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

3.1. Визия

Визията за областта е определено виждане за състоянието, в което е желателно областта да попадне в определен бъдещ момент. Тя очертава стратегическите очаквания за перспективното развитие на основните процеси в областната територия, като предлага и определен модел на това развитие. Самата визия е

близка до желаното и не се ограничава от наличните ресурси. Тя е основен градивен и дефиниращ компонент на всяка областна стратегия за развитие, като фокусира вниманието върху дългосрочните стратегически насоки и решаването на основните проблеми на дългосрочното развитие.

Във визията на стратегията е направена редакция, като е отчетено че от 1 януари 2007г. България вече е членка на ЕС.

Текстът на **визията** се редактира по следния начин:

Област Търговище – проспериращ европейски регион с устойчиво развитие, конкурентна икономика, висок жизнен стандарт, привлекателно място за живот, бизнес, инвестиции и туризъм със съхранени природна среда, традиции и култура.

3.2. Стратегически цели

Стратегическите цели на Областната стратегия за развитие продължават да са актуални и уместни по отношение на НПР и неговите приоритети за повишаване на регионалната конкурентоспособност на основата на икономика базирана на знанието, за развитие на инфраструктурата, създаване на условия за растеж, заетост и подобряване на качеството на живот. Съгласно препоръките от междинната оценка е направена промяна във формулировката на третата стратегическа цел. Променени са и някои от основните индикатори за постигането на стратегическите цели, т.к. първоначалните са неизмерими.

С формирането на стратегическите цели по същество се определят основните насоки и очакваните резултати, които трябва да бъдат постигнати в резултат от реализацията на областната стратегия за развитие на област Търговище.

Главната цел на областната стратегия е:

Осигуряване на ускорено социално-икономическо развитие на областта и повишаване на жизнения стандарт с оглед преодоляване различията в развитието спрямо останалите области в страната.

Главната цел на областната стратегия за развитие може да се постигне чрез етапното реализиране на следните **стратегически цели**:

Стратегическа цел 1.

Засилване конкурентността на областната икономика, повишаване равнището на заетост и на инвестициите в развитието на човешкия потенциал.

Основните количествени **индикатори** за постигане на тази цел са:

- Средно годишно нарастване на БВП на човек от населението с 4-4,5%
- Нарастване на коефициента на заетост от 34.7% през 2003г. до над 55% и през 2013г. и около 52% за жените;

- Намаление на равнището на безработица за областта до 2013г. с 10-15 пункта
- Намаление на вътрешно областните различия в равнището на заетост;
- Намаление на диспропорциите в равнището на безработица между общините в областта, като най-високите равнища не надвишават повече от 2 пъти средната стойност за страната;
- Намаление на относителния дял на продължително безработните лица до 2013г. на 30%;
- Достъп до интернет на не по-малко от 30% от лицата, домакинствата и предприятията в област Търговище;

Стратегическа цел 2.

Подобряване качеството на инфраструктурата и целево опазване на околната среда с оглед осигуряване на устойчивост в областното развитие

Основните **индикатори** за осъществяването на тази цел за плановия период са:

- Дължина на новоизградената или подобрена пътна мрежа (% от мрежата);
- Процент от населението с подобрен транспортен достъп (%);
- Брой ПСПВ и брой ГПСОВ;
- Мощности за събиране на отпадъци или рециклиране (% на увеличение);
- Процент на отпадни води, подложени на пречистване (%);
- Домакинства с подобро водоснабдяване (%);
- Рехабилитирани площи, нарушени от ерозия, замърсяване или свлачищна дейност (%);
- Развитие на газификацията в областта (%);

Стратегическа цел 3.

Подобряване привлекателността на района, качеството на живот и социалния статус на населението и намаляване на вътрешнообластните различия

Индикаторите за постигане на посочената цел за периода до 2013г. са:

- Брой програми и проекти за интегрирано селищно развитие;
- Брой на съвместни междуобщински инициативи, заложи и изпълнени съгласно общинските планове за развитие на съставните общини от областта;
- Създадени нови устойчиви местни туристически продукти;
- Квадратни метри обновена техническа инфраструктура;
- Брой сгради с внедрени мерки за енергийна ефективност;
- Здравна мрежа по видове здравни заведения;
- Болнични заведения и легла за болнична помощ – брой;
- Обща заболяемост на населението (%);
- Извършени профилактики (% или брой);

- Повишаване броя на разкритите нови професионално-ориентирани програми в училищата (4 броя към 2010г., съгласно МО);
- Повишаване броя на новите паралелки със засилено компютърно и чуждоезиково обучение (7 броя към 2010г., съгласно МО);
- Повишаване броя на служителите, участващи в програмите за обучение (544 броя към 2010г., съгласно МО);
- Повишаване броя на компютрите на 100 ученика в училищата (10 броя компютри на 100 ученика средно за област Търговище към 2010г., съгласно МО);
- Повишаване броя на интернет местата на 100 ученика в училищата (9 броя интернет места на 100 ученика средно за област Търговище към 2010г., съгласно МО);
- Брой изпълнени мерки за подобряване състоянието на благоустройството в населените места от областта;

3.3. Приоритети

На основата на идентифицираните в SWOT-анализа силни и слаби страни в развитието на област Търговище, както и дефинираните визия и стратегически цели, се определят приоритетите на областната стратегия за развитие. Приоритетите конкретизират ключовите области за интервенция и подкрепа от страна на държавата за постигането на целите на областната стратегия, те имат вертикален или хоризонтален характер. Основното им предназначение е с тяхна помощ да се оцени значимостта на целите на стратегията и да се определят реалните условия за реализацията им. По отношение на всеки от приоритетите се определят специфични цели на развитието, които са количествено и качествено обосновани.

Междинната оценка на областната стратегия посочва като извод, че „ОСР на област Търговище е полезна, балансирана и устойчива от гледна точка на стратегически и специфични цели и приоритети“ и препоръчва единствено редакция чрез обединяване на специфични цели в приоритет 2 и приоритет 3.

Основните **приоритети** на Областната стратегия за развитие са:

ПРИОРИТЕТ 1

Създаване на активна бизнес среда за насърчаване на инвестициите и развитие на конкурентноспособна икономика базирана на знанието

Обща необходимост за страната е реализацията на дейности, насочени към насърчаване на инвестиции и повишаване на конкурентоспособността. Икономиката следва да се ориентира към производства с висока добавена стойност, да се развива икономика, базирана на знанието, със силна технологична насоченост и към активно усвояване на иновациите както в производствения, така и в публичния сектор.

В рамките на този приоритет **основните специфични цели** са:

Специфична цел 1: Създаване на условия за двукратно увеличаване на инвестиционния интерес и за изграждане на технологични паркове, ориентирани към водещите отрасли на икономиката.

Тази цел предполага оказването на специална подкрепа, насочена към разработване на активна иновационна политика и към насърчаване технологичното преустройство на бизнес средата. За целта следва се подкрепят действия, допринасящи за разработване на иновационни стратегии, създаване на инвестиционен парк и подобряване функционирането на изградените бизнес-инкубатори, изграждане на център за технологии и иновации, стимулиране въвеждането на пазарно ориентирани технологични проекти, подкрепа на публично-частните партньорства при трансфер на нови технологии, насърчаване изграждането на индустриални паркове и инкубатори за МСП и др.

Специфична цел 2: Изграждане на бизнес мрежа и създаване на областни клъстери на основата на група свързани производства в сферата на стъкларската, хранително-вкусовата промишлености и туризма.

Изграждането на областни клъстери, като група свързани производства на основата на териториална близост, технологично подкрепяща ги инфраструктура, финансови и образователни услуги, организирана мрежа за подкрепа от местните институции са важно средство за създаване на подходяща култура на сътрудничество и повишаване на областната конкурентоспособност. Клъстерите играят ролята на катализатори, като подпомагат стартиращи проекти и особено развитието на мрежи и обмен на информация, като често това води и до формиране на специфична инфраструктура и гъвкава организация.

Специфична цел 3: Развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност. Повишаване адаптивността на човешките ресурси и засилване на инвестициите в развитието на човешкия потенциал.

Осъществяването на тази цел следва да се осигури чрез постигането на съответствие между образователното равнище и квалификацията на работната сила, както и своевременното засилване на инвестициите и подобряване на адаптивността и мобилността на работната сила с оглед създаването на икономика базирана на знанието. Изисква се подобряване пригодността за заетост и създаване на възможност за индивидуално израстване. Целта предполага осигуряване на професионално насочване в средните училища, разработване на учебни програми, преодоляващи несъответствията между умения и нуждите на пазара на труда,

целеве проучвания за нуждите на пазара, работа в мрежа, въвеждане на информационни и комуникационни технологии в обучението и т.н.

ПРИОРИТЕТ 2

Модернизация на инфраструктурата, създаваща условия за балансирано развитие, засилване на инвестиционната атрактивност на територията, за приобщаване на икономиката на областта към националната и за повишаване качеството на жизнената среда

Подкрепата за развитие и модернизация на инфраструктурата е от определящо значение за увеличаване на областната инвестиционна атрактивност, за въвеждане на балансираност в икономиката и повишаване на конкурентноспособността ѝ.

В рамките на този приоритет се очертават **3 специфични цели**.

Специфична цел 1: Засилен достъп до информационни и комуникационни технологии в областта на публичните услуги и услугите за МСП.

Ограниченият достъп до електронни услуги е сериозна пречка за развитието на областта, това е особено характерно за по-малките общини, за периферните и слабо урбанизирани територии. Постигането на тази цел е свързано с въвеждането на широколентова технология за достъп до информация, което води до повишаване ефективността и прозрачността от предоставянето на публични услуги на населението (образование, здравеопазване, услуги на местната администрация, данъци, социални помощи), както и на бизнеса. Целта включва изграждане на широколентови комуникационни мрежи, подобряване достъпа и развитието на електронни услуги, развиване на умения, свързани с информационните и комуникационните технологии от местното управление и бизнеса (малък и среден).

Специфична цел 2: Доизграждане и модернизация на транспортната инфраструктура.

Важните предпоставки за регионално развитие и заетост са свързани с осигуряване на по-добър транспортен достъп на зоните за развитие на икономически дейности. Разнообразната пътна мрежа на областта е силно повлияна от близостта на територията до основните европейски коридори №7 и №9. На територията на областта ще се изгражда и трасето на АМ "Хемус". Основните приоритети на регионалната политика са свързани именно с доизграждане на автомагистралната мрежа, както и реконструкцията и модернизация на участъците от пътищата от I и II клас. Подкрепата за реконструкцията на пътната мрежа за част от второкласната, третокласната пътна мрежа ще се насочи към подобряване на транспортния достъп

на областния и общинските центрове до главните транспортни коридори на страната, както и достъпа на икономическата активност до по-малките общини.

Специфична цел 3: Развитие на инфраструктурата и интегриране на областната политика, свързана с опазването и подобряването на околната среда (екологизация на производството и развитието).

Областната политика за регионално развитие следва да се ориентира към подкрепа при изграждането и подобряването на специфична инфраструктура, пряко обвързана с екологията и опазване на средата в областната територия. Като основни насоки в тази дейност, действията следва да се насочват към:

- изграждане на водоснабдителни и канализационни системи в населените места, малки пречиствателни станции за питейна вода и за промишлени и битови отпадни води; водопроводни мрежи в частично водоснабдени населени места;
- сметосъбирането и депониране на твърдите отпадъци и тяхната преработка;
- рекултивация на замърсени земи или действия, свързани с преодоляване на последици от природни бедствия или човешка дейност (свлачища, ерозия, заблатяване, незаконна сеч и др);
- развитие на възобновяеми енергийни източници и газопреносната мрежа в гр. Търговище и гр. Попово;
- развитие на екологосъобразни и екологощащи производства и дейности, опазване на природното и биологичното разнообразие при осъществяване на дейностите на селското и горското стопанство в територията;
- ограничаване на възможните негативни последици върху околната среда от изграждането на крупни инфраструктурни проекти;

ПРИОРИТЕТ 3

Интегрирано селищно развитие (градско и селско), повишаване стандарта на живот и създаване на екологосъобразна и качествено организирана жизнена среда.

Укрепването на човешкия потенциал в областта, изграждането на балансирана и организирана социално-икономическа среда, опазването на природното и културното наследство, предоставянето на висок жизнен стандарт допринасят за повишаване на атрактивността и на качеството на живот в област Търговище. Общият ефект от провеждането на посочените действия се свързва от една страна с растежа на доходите, заетостта, развитието, жизненото равнище. От друга страна налице са съществени териториални диспропорции в развитието именно по отношение на тези показатели. Това се проявява в значимото изоставане в развитието на определени общини за сметка на другите и поражда противоречия

между "центъра и периферията". Тази диспропорция е трайна тенденция за целия Североизточен район.

Специфична цел 1: Интегриране на цялата териториална общност, укрепване на взаимовръзките между градовете и околната територия и подобряване на социално-икономическия статус на хората.

Стратегията си поставя за цел да укрепи взаимовръзките между центровете на общините и околната територия чрез подобряване на комуникациите и транспортните връзки, с цел да се подобри достъпът до работните места, до инвестиции и повишаване на мобилността.

Подобряването на социално-икономическия статус на хората трайно се свързва с растежа на доходите, заетостта и жизненото равнище и предполага провеждането на политика за осигуряване на равни възможности за достъп до публични услуги за всички жители на областта. Конкретните мерки са свързани с: подкрепа за предприемачеството; активно включване на уязвимите социални групи в пазара на труда; осигуряване на равни възможности за достъп на населението до по-качествени услуги в сферата на образованието, здравеопазването и културата; повишаване на възможността за почасова работа; създаване и участие в регионални програми за заетост и т.н.

Специфична цел 2: Подобряване атрактивността чрез повишаване качеството на образованието и здравеопазването.

Качественото развитие на образованието в областта пряко се обвързва с усъвършенстването на образователната система чрез подобряване организацията му (материално-техническата база, квалификация на педагогическия персонал, оптимизация на мрежата и прилагане на специална транспортна схема за ученически превози). Усилията следва да се насочват към засилване на компютъризацията на учебния процес и засилено езиково обучение. Повишаването на образователното равнище на човешките ресурси в областта кореспондира и с по-високата приспособимост на хората към прилаганите нови информационни и комуникационни технологии, с по-бързото преустройство на местната икономика към изискванията на глобализацията и изграждането на електронното общество, пряко кореспондира със създаването на прогресивни форми на коопериране и интегрирано развитие на основата на изграждането на областни клъстери, бизнес мрежи, инвестиционни и технологични паркове, бизнес инкубатори за подкрепата на малкия и средния бизнес, въвеждането на нови форми на организация на публичните услуги на територията.

Подобряването на здравните услуги и облекчения достъп до тяхното ползване при високо качество на предлагането им е пряко свързано с продължителността на живота и изграждането на качествена жизнена среда.

Специфична цел 3: Опазване и експониране на природното и културно-историческото наследство, развитие на устойчив туризъм.

Природното богатство и специфичната културна идентичност на област Търговище са основни стратегически предпоставки за устойчиво развитие на туризма. Тяхното целево използване и правилно експониране са реални инструменти за повишаване атрактивността на областта по отношение на новопривличани инвестиции, но и като фактор за изграждане на качествена жизнена среда. Връзката на природното и историческото наследство с повишената икономическа активност е двустранна и включва провеждането на конкретни действия, свързани със:

- съхраняване на културната идентичност на областта в цялото ѝ разнообразие и превръщане на общините в активни субекти на собствена културна политика при отчитане специфичните особености на отделните общности;
- превръщането на местните културни институции в центрове за разпространяване на атрактивна информация и знания;
- утвърждаване на разнообразни форми на устойчив туризъм – балнеолечебен, селски, ловен и др.;
- диверсификация на сферите на местната икономика към производството на стоки и услуги, които пряко рекламират възможностите за отдих и туризъм (засилено участие на народното творчество и художествените занаяти като част от културното наследство, съчетаване на културни мероприятия с дегустация на вина и местни продукти и др.);

ПРИОРИТЕТ 4

Укрепване на институционалния капацитет на областно и общинско равнище и подобряване на териториалното управление на основата на нови информационни технологии.

Развитието на административния капацитет спомага за по-доброто възприемане на осъществяваните реформи в регионалното развитие на областта и страната при повеждането на европейската политика за социално-икономическо сближаване. При това укрепването на капацитета на областната и общинските администрации следва да се обвързва с повишаването на конкурентността на областта в национален и европейски контекст, както и с ускореното придобиване на умения за прилагане принципите и механизмите на стратегическото планиране и програмиране, възможността на администрациите да управляват програми и проекти, да осъществяват мониторинг и оценка на реализацията им.

За осъществяване на посочени дейности се предвижда формулирането на **три специфични цели**, свързани с посочения приоритет:

Специфична цел 1: Укрепване на капацитета на областната администрация и подобряване координацията в процеса на изпълнението на стратегическите и програмните документи на регионалното развитие

Реализацията на посочената цел предполага:

- подобряване оперативната самостоятелност на областния управител и повишаване ролята на областния съвет за развитие при провеждане на регионалната политика в областта в съответствие с действащата нормативна уредба;
- информационно осигуряване на процесите на териториалното управление чрез създаване и въвеждане на информационна система за областта;
- формиране на група за наблюдение на областната стратегия за развитие;
- обучение и развитие на уменията на областната администрация за цялостно управление на програмите и проектите, свързани с развитието на областта.

Специфична цел 2: Подобряване на организацията и качеството на предоставяните от публичната администрация услуги чрез развитие на нови форми на обслужване и прилагане на модерни информационни и комуникационни технологии.

Тази цел изисква равностойно участие на изградени институционални структури за реализацията на политиката за регионално развитие съгласно Закона от една страна, а от друга привличането на неправителствения сектор, социалните партньори, гражданските сдружения за съвместното изпълнение на самата стратегия, както и провеждане на перманентно обучение на участниците, свързани с предоставяне на публични услуги на физическите и юридическите лица. Също така важна насока в дейността на администрацията ще бъде успешното прилагане на добри практики, споделяне и обмен на опит и знания, стимулиране на публично-частните партньорства и осигуряване на широка гласност, публичност и прозрачност в дейността на администрацията и конкретно при изпълнението на областна стратегия за развитие.

Специфична цел 3: Развитие на сътрудничеството и партньорството с всички заинтересовани участници при провеждане на политиката на регионално развитие на областно равнище.

Стратегическото планиране и програмиране на областно равнище е динамичен и непрекъснат процес. Особено важен момент в рамките на този процес е дейността,

свързана с изпълнението на стратегията. Тази неразделна част от стратегическото планиране е немаловажна за областното ръководство и за областния съвет за развитие. Това предполага засилването на партньорството между всички заинтересовани участници, защото от тяхната съвместна и отговорно провеждана дейност зависят резултатите от изпълнението на целите и приоритетите на стратегията.

- подпомагане развитието на създадените към областния управител различни съвети и комисии, в които участват много заинтересовани страни;
- подпомагане на процесите на партньорство и управление на съвместни програми и проекти, напр. чрез обучение;
- работа в мрежа;
- дискуссионни форуми за обсъждане на областната стратегия за развитие;

ПРИОРИТЕТ 5

Подпомагане развитието на районите за целенасочена подкрепа и стимулиране на селското и горското стопанство в областта.

Укрепването и развитието на районите за целенасочена подкрепа и на основните отрасли, свързани с развитието на по-малките общини – селско и горско стопанство, като важен компонент на политиката за устойчиво и балансирано развитие, предполага прилагането на конкретни мерки в няколко насоки:

- подобряването на почвеното плодородие, ефективно и екологосъобразно използване на ресурсите, комасация на земята с оглед въвеждане на модерно земеделие, борба с почвената ерозия и незаконната сеч в горите и др.
- повишаването ефективността на производството, създаване на малки мощности за преработване на продукцията, увеличаването дела на биологичното производство, засилен маркетинг, ускорено въвеждане на различните форми на туризма, съчетани със селското и горското стопанство.
- подобряване на научното обслужване, прилагане на нови аграрно-производствени методи, изграждане на тържища, участие в клъстер в областта на хранително-вкусовата промишленост;

В рамките на този важен приоритет възможните **специфични цели** са:

Специфична цел 1: Рационално използване на земите в горскостопанския и селскостопанския фонд и развитие на нови икономически дейности и услуги.

Развитието на модерно и екологично земеделие и горско стопанство като важен компонент на устойчивото развитие на Търговищка област предполага рационално и ефективно използване на наличните поземлени ресурси и създаване на качествено

нова производствена организация на тези два отрасъла на икономиката. В тази посока областната стратегия за развитие набляга върху предприемането и подкрепата на мерки, свързани с процесите на комасация на земите, оптимизация на поливното земеделие, запазване на почвеното плодородие, изготвяне на устройствени лесоустройствени схеми и планове, земеустройствено проектиране, създаване на схеми за райониране на културите. Заедно с това се търси провеждането на политика на специализация и прилагане на европейските екологически стандарти. По отношение на културите се залага на производството на зърнени култури, увеличаване на трайните насаждения и развитие на всички форми на животновъдството.

Специфична цел 2: Подобряване на достъпността, атрактивността и на качеството на живот в районите за целенасочена подкрепа чрез целево развитие на инфраструктурата.

Залагането на тази специфична цел произтича преди всичко от максимата, че „пътят е живот“. Ето защо политиката на областта е насочена към решаването на проблема чрез предприемането на редица мерки:

- ускорена реконструкция и рехабилитация на пътищата и осигуряване на бърз достъп до общинските и областния център;
- подобряване състоянието на напояването и ремонт на напоителните системи;
- засилено развитие на водоснабдяването, изграждането на малки пречиствателни съоръжения за водоснабдяване и канализация;
- подкрепа за местни инициативи за екологизация на средата (незаконни сметища, борба с ерозията и свлачищата, заблацияване, отводняване, залесяване);

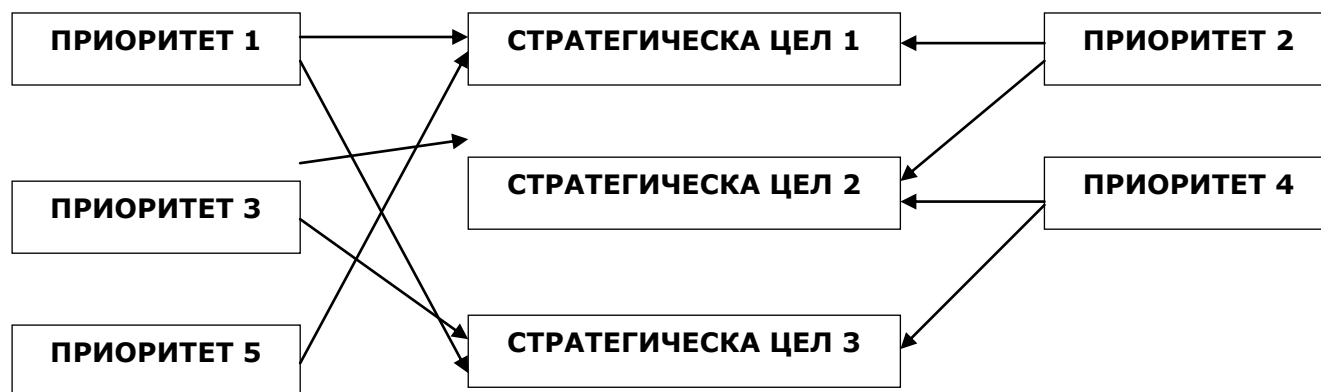
Специфична цел 3: Създаване и прилагане на алтернативни форми на туризъм и превръщането му в стимулатор за устойчиво развитие.

Прилагането на алтернативни форми на туризма се явява важен мултипликатор на развитието на икономическата дейност. Следва да се подчертае, че общините разполагат с подходящи природни дадености и добри културно-исторически и туристически обекти за развитието на алтернативен туризъм. При постигането на тази цел следва да се включи и потенциала на структурно определящите центрове на водещи общини в областта – Търговище, Попово и Омуртаг.

- разработване на специфични туристически продукти (екопътеки, туристически маршрути, ловен и риболовен туризъм);
- подобряване състоянието на ландшафта и запазване на баланса между природната и антропогенната среда, експониране на биорогичното разнообразие;

- подпомагане на частни стопани при преустройство на домашната среда за прием на гости-туристи;
- създаване на микропредприятия за услуги, пряко свързани с развитието на туристическите обекти (сувенири, екопродукти за дегустация, места за почивки, площи за бране на гъби, билки и горски плодове и тяхната преработка);
- туристически центрове с възможност за предоставяне на информация, алтернативни инициативи и източници за финансово подпомагане и подкрепа;
- засилен маркетинг и агресивна реклама на възможностите за отдих и почивка;

Взаимните връзки между дефинираните стратегически цели и приоритети, свързани с развитието на областта, се представят схематично, както следва:

ИНДИКАТОРИ ЗА МОНИТОРИНГ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ЦЕЛИ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ

В рамките на стратегическата част от областната стратегия за развитие се посочват основните индикатори към съответните специфични цели. Междинната оценка на областната стратегия за развитие посочи, че част от индикаторите са неизмерими и следователно неприложими. В тази връзка посочените по-долу индикатори за мониторинг са съобразени с препоръките в МО.

Приоритет 1:

Създаване на активна бизнес среда за насърчаване на инвестициите и развитие на конкурентноспособна икономика базирана на знанието

Специфична цел 1:

Създаване на условия за двукратно увеличаване на инвестиционния интерес и за изграждане на технологични паркове, ориентирани към водещите отрасли на икономиката

- Брой на новосъздадените центрове за изследвания, технологии и иновации
- Разработени регионална иновационна стратегия и програма за реализацията ѝ

Специфична цел 2:

Изграждане на бизнес мрежи и създаване на областни клъстери основата на група свързани производства в сферата на стъklarската, хранително-вкусовата промишлености и туризма.

- Брой на създадените регионални клъстери и мрежи
- Брой на фирмите, участващи в регионални клъстери
- Площ на изградените нови бизнес подкрепящи инфраструктурни обекти (кв.м)

Специфична цел 3:

Развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност. Повишаване адаптивността на човешките ресурси и засилване на инвестициите в развитието на човешкия потенциал.

- Брой обучителни курсове информационни и комуникационни технологии
- Брой и относителен дял на лицата преминали през обучение за предприемачество и усъвършенстване на квалификацията
- Брой програми за насърчаване на заетостта
- Брой съвместни проекти между работодатели и синдикати

Приоритет 2:

Модернизация на инфраструктурата, създаваща условия за балансирано развитие, засилване на инвестиционната атрактивност на територията, за приобщаване на икономиката на областта към националната и за повишаване качеството на жизнената среда

Специфична цел 1:

Засилен достъп до информационни и комуникационни технологии в областта на публичните услуги и услугите за МСП

- Брой и % на увеличаване на цифровите телефонни линии
- Дължина на инсталираната широколентова мрежа (в км)
- Брой на създадените "онлайн" услуги и възможности, предназначени за училища, публични институции и граждани
- Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет в област Търговище

Специфична цел 2:

Доизграждане и модернизация на транспортната инфраструктура.

- Дължина (в километри) на изградени или подобрени пътища – II, III и общински пътища (% от мрежата, която е завършена)

- Процент на асфалтова пътна настилка в областта
- Дължина на подобрената железопътна инфраструктура, в т.ч. на територията на индустриалните зони в изявени икономически центрове (км.)
- % на населението с подобрен транспортен достъп
- Брой реконструирани пътни съоръжения (мостове, надлези и др.)

Специфична цел 3:

Развитие на инфраструктурата и интегриране на областната икономика, свързани с опазването и подобряването на околната среда (екологизация на производството и развитието)

- Брой на изградени ПСПВ
- Брой на изградени ГПСОВ
- Процент отпадни води, подложени на първично и вторично пречистване
- Процент на домакинствата с подобро състояние на водоснабдяване
- Брой изградени малки водоснабдителни и канализационни системи в населени места
- Брой изградени и модернизирани регионални сметища
- Количество на депонираните твърди отпадъци (т.)
- Въведено разделно събиране
- Процент на третиране на битови и строителни отпадъци в съответствие с нормативните изисквания
- Процент на населението, включено в организирани системи за събиране на битовите отпадъци
- Процент на газификация на населените места
- Дължина на газопреносната мрежа (%)
- Брой на включени нови потребители – отделно за газопреносна и електроснабдителна мрежа
- Брой проекти за подобряване на околната среда в градските и производствени зони
- Индикатори за оценка на екологичното състояние: % на замърсеност на въздуха, водата, почвите, шумозамърсяване, радиационен фон и др.
- Въвеждане на системи за енергоспестяващо осветление в градовете и опорни населени места
- Брой проекти за въвеждане на екологичен градски и междуселищен транспорт
- Рехабилитирана площ – дка и % от подлежащата на рехабилитация
- Територии (% от общата), застрашени от ерозия (водна, вятърна и в резултат на човешка дейност)
- Укрепени свлачища – брой и площ

- Брой на изградените нови алтернативни източници на енергия и мощност в KW.

Приоритет 3:

Интегрирано селищно развитие (градско и селско), повишаване стандарта на живот и създаване на екологосъобразна и качествено организирана жизнена среда

Специфична цел 1:

Интегриране на цялата териториална общност, укрепване на взаимовръзките между градовете и околната територия и подобряване на социално-икономическия статус на хората

- Брой разработени проекти за интегрирано селищно развитие
- Нови и обновени обществени сгради (квадратни метри)
- Брой магазини за продажби на дребно
- Продажби на дребно в хиляди лева
- Брой новосъздадени транспортни схеми за усъвършенстване на транспортното обслужване на населението от областта
- Брой обекти на бизнес инфраструктурата, получили подкрепа за изграждането им
- Брой новоразкрити работни места на регионално и местно равнище
- Реализирани на допълнителни доходи от дейности и услуги в областта на бизнеса, алтернативния туризъм, в аграрните ферми, странични търговски и горскостопански дейности
- Брой регионални програми за заетост и процент на участие на участници спрямо общия брой безработните
- Нарастване на средната работна заплата на заетите в нефинансовия сектор
- Брой на включените в трудовия процес от уязвими социални групи
- Средногодишно нарастване на БВП на човек от населението за областта
- Нарастване на коефициента на заетост на местно и регионално ниво
- Брой фирми, разкрили нови работни места
- Брой осигурени места за квалификации на регионално и местно ниво, в т.ч за групи в неравностойно положение

Специфична цел 2:

Подобряване атрактивността чрез повишаване качеството на образованието и здравеопазването.

- Брой разкрити нови професионално-ориентирани програми в училищата
- Брой нови паралелки със засилено компютърно и чуждоезиково обучение

- Брой на служителите, участващи в програмите за обучение (тип, продължителност)
- Брой на МСП, получаващи финансова помощ за обучение (мащаб, тип, продължителност)
- Брой нови учебни програми, ориентирани към регионални и местни пазари на труда
- Брой на компютрите на 100 ученици в училищата
- Брой на интернет места на 100 ученици в училищата
- Здравна мрежа по видове здравни заведения
- Брой легла за болнична помощ
- Брой медицински кадри
- Оценка на здравния статус на населението (обща заболяемост, най-разпространени болести, извършени профилактики и др.)

Специфична цел 3:

Опазване и експониране на природното и културното наследство и развитието на устойчив туризъм

- Брой природни и културни обекти, получили подкрепа за опазване и експониране
- Площ на съхранените и експонирани природни и културни обекти
- Обновени местни културни институти
- Създадени нови устойчиви местни туристически продукти
- Брой на нови схеми за промоциране на туристическия бизнес
- Дължина на изградена нова/подобрена техническа инфраструктура в подкрепа на местни туристически продукти
- Изградени нови екопътеки и промоцирани туристически маршрути

Приоритет 4:

Укрепване на институционалния капацитет на областно и общинско равнище и подобряване на териториалното управление на основата на нови информационни технологии

Специфична цел 1:

Укрепване капацитета на областната администрация и подобряване координацията в процеса на изпълнението на стратегическите и програмните документи на регионалното развитие

- Брой проекти, получили техническа помощ за подготовката им

- Брой преминали обучение за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол
- Брой инициативи или дейности за наблюдение, оценка и контрол на изпълнението на ОСР
- Брой провеждани годишни обучения на кадрите от областната администрация за развитието на уменията им при работа с програми и проекти на регионално, областно и местно ниво
- Брой на проектите за работа в мрежа и обмен на опит между регионалните и местните власти
- Относителен дял на местните и регионалните власти, участващи в изградените мрежи и обмен на опит с европейските региони

Специфична цел 2:

Подобряване на организацията и качеството на предоставяните от публичната администрация услуги чрез развитие на нови форми на обслужване и прилагане на модерни информационни и комуникационни технологии

- Брой на преминалите обучение по мениджмънт от регионалната и местните администрации
- Предоставяне от страна на областната и общинските администрации на административни услуги чрез едно място на достъп (едно гише)
- Брой публично-частни партньорства

Специфична цел 3:

Развитие на сътрудничеството и партньорството с всички заинтересовани участници и актьори при провеждане на политиката на регионално развитие на областно развитие

- Брой финансирани съвместни проекти между регионалната администрация, общинската администрация, частния сектор и неправителствения сектор
- Брой на преминалите обучение по разработване, финансиране и управление на съвместни проекти и прилагане на интегрирани програми за развитие
- Брой дискуссионни форуми и обсъждания при разглеждане на основните пакети от изпълнението на областната стратегия за развитие
- Брой обучения и участници в тях, на партньорите и заинтересованите актьори от реализацията на областната стратегия за развитие

Приоритет 5:

Подпомагане развитието на формирания район за целенасочено въздействие (изостанал селски район) и стимулиране на селското и горското стопанство в областта

Специфична цел 1:

Рационално развитие на земите в горскостопанския и селскостопанския фонд и развитие на нови икономически дейности и услуги

- Рехабилитирани площи в селското и горското стопанство и % от подлежащите на рехабилитация
- Относителен дял на включените изоставени селскостопански площи в стопански оборот
- Процент на комасираните селскостопански площи
- Укрепени свлачища
- Процент на нарастване на напояваните площи
- Полята площ в дка
- Развитие на пазара на земя (брой осъществени сделки)
- Брой МСП в аграрния сектор, създадени в района и в перифериите на останалите общини
- Процент на новозалесени площи
- Подпомогнати млади фермери за стартиране на аграрен бизнес (брой)
- Подпомогнати аграрни ферми за превръщането им в пазарно-ориентирани (брой)

Специфична цел 2:

Подобряване на достъпността, атрактивността и на качеството на живот в тези райони чрез развитие на инфраструктурата

- Дължина на рехабилитираната пътна мрежа в селските райони (км.)
- Подобряване на водоснабдяването на района (%)
- Брой създадени тържища, складови бази, промишлени инсталации и други
- Брой общински проекти за подобряване благоустройственото обслужване на населените места
- Разкрити пунктове за достъп до интернет (брой)
- Брой инфраструктурни проекти за развитие на района

Специфична цел 3:

Създаване и прилагане на алтернативни форми на туризма и превръщането му в стимулатор за устойчиво развитие

- Брой природни и културни-исторически обекти от района, съдействащи за туристическото му развитие и получили подкрепа за опазване и експониране
- Новосъздадени проекти за изграждане на екопътеки, туристически маршрути, за развитие на алтернативен селски туризъм, ловен и риболовен туризъм, културен и други (брой)
- Проекти за укрепване развитието на туризма между общините от областта и целево ориентирани към посочения район

КЛЮЧОВИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ИНДИКАТОРИ ЗА ИНТЕГРИРАНЕ НА ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ПО ОКОЛНА СРЕДА В АДИ НА ОСР

Интегрирането на глобалните цели по околна среда е нов момент в стратегическото планиране на регионалното и местното развитие. Целта е да се изясни доколко провежданата регионална и местна политика в сферата на околната среда и устойчивото развитие спомага за решаване на глобалните екологични проблеми на местно и регионално ниво.

В рамките на Проект „Конвенциите от РИО“¹⁹ е разработена система от индикатори, имаща за цел да оцени напредъка в България по интеграцията на глобалните проблеми на околната среда в регионалната политика и стратегическото планиране на регионалното и/или местното развитие. Разработените индикатори се отнасят до определена поднационална териториална единица и характеризират дадено явление или процес, като промяната в стойностите им имат ясно изразено отношение към трите конвенции на ООН:

- Конвенция на ООН за биологичното разнообразие
- Рамковата Конвенция на ООН по изменението на климата
- Конвенция на ООН за борба с опустиняването

Системата от индикатори цели да послужи за мониторинг, а не за характеризиране на съществуващите проблеми и интегриране на Конвенциите от Рио в аналитичната част на разработваните, съгласно българската нормативна уредба стратегически документи. Поради това в нея фигурират само такива статистически показатели, които могат да покажат промяна в динамика за кратък период от време. Разработените система адресира под-национални териториални или административно-териториални единици в съответствие със Закона за регионално развитие (райони от ниво 2, области, общини), поради което подбраните индикатори в значителна част се различават от подобни инициативи на национално ниво. Това се обяснява с факта, че голяма част от националните индикатори по въпросите на

¹⁹ <http://www.rioconventions.org/bg/>

околната среда нямат смисъл на регионално ниво или не могат да се обезпечат с необходимите за изчисляването им изходни данни. В същото време изходните данни за околната среда в голямата си част са с дискретен характер (точкови източници) и териториализацията им, с цел континуален обхват даващ характеристика за цялата територия на изследваната административна единица е трудна изследователска задача. Поради гореизложеното, значителна част от предложените индикатори могат да бъдат изчислени само с използване на аналитичните възможности на **географските информационни системи (ГИС)** от съществуващи пространствено определени данни за територията на страната. Разработените индикатори, там където е възможно, се основават на официална статистическа информация и се базират на данни от Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) и счетоводната отчетност на отдел „Статистика на околната среда“ на НСИ.

Ключови стратегически индикатори за интегриране на глобалните цели по околната среда в регионалното планиране

№	Индикатор	Код и домейн
1.	Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти)	BDV05, Биологично разнообразие
2.	Съотношение между горските, земеделските и урбанизирания територии	BDV09, Биологично разнообразие
3.	Емисии на парникови газове (приравнени към CO ₂ еквивалент) на жител от населението	CLM09, Промени на климата
4.	Разходи за ДМА с екологично предназначение	CMN21, Общи
5.	Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението	CMN22, Общи
6.	Дял от територията с висок риск от ерозия	DST01, Опустиняване
7.	Степен на постигане на националните цели за използване на ВЕИ и енергийна ефективност (Разходи за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници)	CMN23, Общи

Избраните индикатори са изцяло в духа на приетата от ЕК през юни 2010г. стратегия „Европа 2020“ (Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж), която се очаква да наследи Лисабонската стратегия. Постигането на глобалните екологични цели в областта на климатичните промени и енергийната ефективност заемат важно място в тази нова стратегия (т.нар. цели "20/20/20" - съкращаване на

емисиите въглероден диоксид с 20% в сравнение с нивата от 1990г., увеличаване на дела на енергията от възобновяеми източници в енергопотреблението до 20% и намаляване на консумацията на енергия с 20%).

Индикатор 1.

Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти)

- *Основание за използване на индикатора:* ограничаването на хабитатите, вследствие човешката дейност е една от основните причини за намаляването на биологичното разнообразие. Поради това увеличаването или намаляването на площите с антропогенно натоварване е индиректен измерител на биоразнообразието.
- *Мерна единица:* % (от площта на съответната териториална единица)
- *Териториално ниво:* регионално, местно
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Антропогенното въздействие върху територията е предмет на регламентиране в Конвенцията на ООН за биологичното разнообразие и е в основата на загубата на биологично разнообразие.
- *Връзка с други системи от индикатори:* индикаторът се използва във всички страни, където има покритие с данни за земното покритие (в Европа – от проекта на ЕС – CORINE земно покритие). Индикаторът е утвърден в статистическата практика на Евростат и е част от стандартните статистически индикатори в общоевропейския проект Urban Audit.
- *Връзка с национални стратегии и приоритети*²⁰
- *Наличие на данни в страната:* Изходните данни за изчисляване на индикатора за общините, областите и районите от ниво 2 в страната са налични от реализирания от ИАОС проект – CORINE Земно покритие²¹ 1990г. и 2000г. и 2006г.
- *Технологична обезпеченост:* Наличните в страната данни се предоставят от ИАОС на потребителите след заявка в цифров вид, подходящ за работа в среда на ГИС²².

Индикатор 2.

Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии

- *Основание за използване на индикатора:* Противоположно действащите процеси на урбанизация и залесяване имат ясно изразено влияние върху биологичното

²⁰ Връзките с конкретните национални и европейски приоритети на съответния индикатор са подробно разписани в техническите им паспорти, разработени в рамките на проект „Конвенциите от Рио“ през 2009г. и достъпни на: http://www.rioconventions.org/website_uploads/File/Documents/Indicators_all.pdf.

²¹ <http://nfp-bg.eionet.eu.int/bul/Projects/index.html>.

²² www.eea.europa.eu/publications/COR0-landcover/

разнообразие. Промяната в съотношението има индиректно отношение към опазването на природната среда, респ. на биологичното разнообразие.

- *Мерна единица:* % от общата територия
- *Териториално ниво:* регионално, местно
- *Отношение към Конвенциите от Рио*
- *Връзка с други системи от индикатори:* Индикаторът се използва във всички страни, където има покритие с данни от проекта CORINE земно покритие.
- *Връзка с национални стратегии и приоритети:* Цел 2010 - Спиране загубата на биологично разнообразие
- *Наличие на данни в страната:* Изходните данни за изчисляване на индикатора за общините, областите и районите от ниво 2 в страната са налични от реализирания от ИАОС проект – CORINE Земно покритие 1990г. и 2000г. и 2006г.
- *Технологична обезпеченост:* Наличните в страната данни се предоставят от ИАОС на потребителите след заявка в цифров вид, подходящ за работа в среда на ГИС.

Индикатор 3.

Емисии на парникови газове (приравнени към CO₂ еквивалент) на жител от населението

- *Основание за използване на индикатора:* парниковите газове са в основата на антропогенното въздействие върху промените на климата. Въглеродният диоксид се образува от изгарянето на фосилни горива и от естествени причини и формира около 40 % от всички парникови газове, поради което останалите се приравняват към него. Определянето на количеството парникови газове на човек в съответната териториална единица позволява разкриването на междурегионални различия и осъществяването на сравнителен анализ.
- *Мерна единица:* тона/чов/год.
- *Териториално ниво:* регионално, местно
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Емисиите на парникови газове са ясно идентифицирани като основен проблем, адресиран в Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата.
- *Връзка с други системи от индикатори:* Индикаторът има ясна връзка към ратифицирания от страната протокол от Киото и Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата. Индикаторът е част от системата от индикатори на ЕС за мониторинг на устойчивото развитие (Indicators for monitoring the EU Sustainable Development Strategy). Индикаторът е разпознаваем и широко използван в страната и в страните от ЕС. Той е утвърден като ключов

индикатор за устойчиво развитие на ЕС и данните за него се систематизират и разпространяват от Евростат²³.

- *Връзка с национални стратегии и приоритети:*

Стратегия за устойчиво развитие на Република България

Стратегия за устойчиво развитие на ЕС

Протокол от Киото

- *Наличие на данни в страната:* Изходните данни за изчисляване на индикатора за общините, областите и районите от ниво 2 в страната са налични в НСИ за сравнително дълъг период от време.

Индикатор 4.

Разходи за ДМА с екологично предназначение

- *Основание за използване на индикатора:* обемът на разходите за дълготрайни материални активи с екологично предназначение е от важно значение за опазването на околната среда. Изходните данни за изчисляване на индикатора за областите и районите от ниво 2 в страната са налични от НСИ въз основа на статистическата отчетност на стопанските субекти. При интерпретацията на показателя трябва добре да се познава конкретната територия и събитията, настъпили при стопанските субекти, функциониращи на територията ѝ, за да се избегне погрешна интерпретация.
- *Мерна единица:* млн. лв./год
- *Териториално ниво:* регионално
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Съвкупно разходите за опазване и възстановяване на околната среда адресират като цяло всички проблеми, към които имат отношение Конвенциите от Рио.
- *Връзка с други системи от индикатори:* Индикаторът се използва във всички страни от ЕС27, без обаче да е възможно да бъде лесно осъществена сравнимост между отделните държави, поради различната методология по събиране, валути, паритетни единици за отчитане²⁴ и т.н.
- *Връзка с национални стратегии и приоритети:*
Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005-2015
Стратегия за насърчаване на инвестициите в Р. България

²³ Вж. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/url/page/PGP_DS_SUSTDEVIND/PGE_DS_SUSTDEVIND_01

²⁴ Използването на паритетна единица (PPP) е стандартна процедура в статистическата практика, която позволява сравняване на финансови стойности между държави, в които са в обръщение различни валути. За повече информация вж. http://en.wikipedia.org/wiki/Purchasing_power_parity

Директива 2006/32/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 5 април 2006 г. относно ефективността при крайното потребление на енергия и осъществяване на енергийни услуги

Директива 2002/91/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 16 декември 2002 година относно енергийната ефективност на сградния фонд

Енергийна стратегия на Република България

Национална дългосрочна програма за насърчаване използването на ВЕИ 2005-2015

- *Наличие на данни в страната:* показателите за ДМА с екологично предназначение са включени в националната програма за статистически изследвания и отдел „Статистика на околната среда“ на НСИ, който разполага с изходни данни, формиращи дълъг динамичен ред, позволяващ сравнение между отделни години.

Индикатор 5.

Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението

- *Основание за използване на индикатора:* информацията за разходи за активи с екологично предназначение на жител позволява осъществяването на сравнение между различните единици на едно и също ниво в административно-териториалното деление на страната. Изходните данни за изчисляване на индикатора за областите и районите от ниво 2 в страната са налични от НСИ.
- *Мерна единица:* хил.лв/чов/год
- *Териториално ниво:* регионално
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Съвкупно разходите за опазване и възстановяване на околната среда адресират като цяло всички проблеми, към които имат отношение Конвенциите от Рио.
- *Връзка с други системи от индикатори:* Индикаторът се използва във всички страни от ЕС27, без обаче да е възможно да бъде лесно осъществена сравнимост между отделните държави, поради различната методология по събиране, валути, партийни единици за отчитане и т.н.
- *Връзка с национални стратегии и приоритети:*

Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005-2015

Стратегия за насърчаване на инвестициите в Р. България

Директива 2006/32/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 5 април 2006 г. относно ефективността при крайното потребление на енергия и осъществяване на енергийни услуги

Директива 2002/91/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 16 декември 2002 година относно енергийната ефективност на сградния фонд

Енергийна стратегия на Република България

Национална дългосрочна програма за насърчаване използването на ВЕИ 2005-2015.

- *Наличие на данни в страната:* показателите за ДМА с екологично предназначение и средногодишно население са включени в националната програма за статистически изследвания. Отделите „Демографска статистика“ и „Статистика на околната среда“ на НСИ разполагат с изходни данни, формиращи дълъг динамичен ред, позволяващ сравнение между отделни години и между различни териториални единици.

Индикатор 6.

Дял от територията с висок риск от ерозия

- *Основание за използване на индикатора:* индикаторът предлага връзка между основни природни и антропогенни фактори и условия и при наличие на данни би могъл успешно да се използва при формулирането и мониторинга на националните, регионални и местни политики за борба с деградацията на земите и опустиняването.
- *Мерна единица:* относителен дял (%)
- *Териториално ниво:* национално, регионално, локално
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Конвенция на ООН за борба с опустиняването.
- *Наличие на данни в страната:* данните са налични в МОСВ и ИАОС, но се нуждаят от допълнителна обработка в ГИС среда. ИАОС може да ги предостави на потребителите след заявка в цифров вид.

Индикатор 7.

Степен на постигане на националните цели за използване на ВЕИ и енергийна ефективност

- *Основание за използване на индикатора:* индикаторът отразява спестената енергия чрез прилагане на мерки за енергийна ефективност и произведена от ВЕИ енергия в дадена териториална единица, с поставените национални цели в съответната област.
- *Мерна единица:* GWh произведени от ВЕИ и/или % от енергията произведена от ВЕИ спрямо общата; MWh спестена енергия чрез мерки за енергийна ефективност
- *Териториално ниво:* национално, регионално
- *Отношение към Конвенциите от Рио:* Рамкова Конвенция на ООН за изменението на климата.

- *Наличие на данни в страната:* само за национално ниво и ограниченни данни на регионално ниво. Министерство на икономиката, енергетиката и туризма събира и обработва данните за използване на ВЕИ, а Агенцията за енергийна ефективност - данните за подобряване на енергийната ефективност.

4. ОБЩА ОЦЕНКА НА ФИНАНСОВИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Общата оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията е нов момент в съдържанието на Актуализирания документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Търговище 2011-2013г. Общата оценка на необходимите ресурси не представлява финансов план, а следва да бъде експертна оценка на необходимите финансови ресурси за реализиране целите на ОСР. Реалната преценка е трудна, поради факта, че не всички оперативни програми имат регионално разпределение на планираното финансиране. Също така, затруднение за конкретна оценка е и включването в прогнозната макрорамка на пълния обем финансови публични и частни средства (безвъзмездни помощи – извън тези от ЕС, трансфери, субсидии, извънбюджетни средства, дарения, чуждестранни инвестиции и др.), които ще бъдат реализирани на територията на област Търговище. В тази връзка и на този етап, общата оценка на необходимите финансови ресурси следва да се съобрази основно със стойността на заявените проектни идеи, заложи в индикативните финансови таблици към общинските планове за развитие.

Потенциалните ресурси (в лева), които биха могли да се привлекат и усвоят за периода 2011-2013г. по оперативните програми в СИР и в област Търговище, са следните²⁵:

Таблица 19
Финансиране от оперативните програми по райони от ниво 2 и области за периода 2011-2013г. (в лв.)

	Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР)	Европейски социален фонд (ЕСФ)	Кохезионен фонд (КФ)	Национално съфинансиране	ОБЩО:
България	3 279 183 857	1 212 848 826	2 322 482 476	1 376 657 553	8 191 172 712
Североизточен район	429 573 085	158 883 196	304 245 204	180 342 139	1 073 043 624
Област Търговище	53 778 616	19 890 721	38 088 713	22 577 184	134 335 234
в т.ч.: ОП Регионално развитие	22 837 494	0,0	0,0	4 030 146	26 867 640

²⁵ При изчисляването е използвана методиката от проекта на АДИ на НСРР на РБългария 2011-2015г. (глава 3 „Обща оценка на финансовите ресурси за постигане на целите на стратегията“, стр.159)

ОП Конкурентно- способност	16 575 601	0,0	0,0	2 925 106	19 500 707
ОП Човешки ресурси	0,0	17 312 294	0,0	3 055 111	20 367 405
ОП Транспорт	6 188 224	0,0	20 948 792	6 359 232	33 496 248
ОП Околна среда	7 366 934	0,0	17 139 921	5 609 568	30 116 423
ОП Административен капацитет	0,0	2 578 427	0,0	455 016	3 033 443
ОП Техническа помощ	810 363	0,0	0,0	143 005	953 368

При изготвянето на ОСР за следващия планов период 2014-2020г. следва да се направи задълбочена експертна оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията, като се отчетат всички източници на финансиране на регионалното развитие.

5. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

Съгласно Закона за регионалното развитие (ЗРР) на територията от районите от ниво 3 (области) се обособяват райони за целенасочена подкрепа (РЦП). Тези райони са териториална основа за концентрация на ресурсите за регионално и местно развитие. Те обхващат една или група общини в административно-териториалните граници на дадена област. Техният обхват се определя, като се отчитат равнището и динамиката на икономическото развитие, структурата на икономиката, заетостта и безработицата, степента на изграденост на техническата инфраструктура, демографската, социалната и селищната структура, географското положение и наличният потенциал за постигане на целите за развитие на съответната община. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя в областните стратегии за развитие по данни на Националния статистически институт и на административната статистика на Агенцията по заетостта.

До 2008г. законодателството за регионалното развитие предвиждаше обхватът на РЦП да се определя в регионалните планове за развитие, но досега не е прилаган финансов инструмент, който да осигури подкрепа за тези райони.

Съгласно чл.16, ал.1, т.3 от ЗРР Министерският съвет (по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството) одобрява мерките и средствата за реализация на дейности в РЦП в рамките на закона за държавния бюджет за съответната година. В тази връзка МРРБ е разработило проект на Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа за периода 2010-2013г. В програмата, на основата на статистическа информация, съгласно

критериите и показателите за определяне на РЦП, залегнали в ЗРР, като и на експертен анализ на социално-икономическото състояние са определени и съответните общини, попадащи в обхвата на тези райони.

Общините са категоризирани по следния начин:

I категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 8 показателя

II категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 7 показателя

III категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 6 показателя

IV категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 5 показателя

V категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 4 показателя

VI категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 3 показателя

VII категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 2 показателя

VIII категория – общини, попадащи в териториален обхват на РЦП по 1 показател

За област Търговище териториалният обхват на РЦП по общини е както следва:

II категория – Антоново, Попово

III категория – Омуртаг, Опака

IV категория – Търговище

6. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

В настоящия актуализиран документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Търговище 2011-2013г. като критерии за оценка на изпълнението са предложени 30 индикатора на стратегическите цели, 105 индикатора на специфичните цели и 7 стратегически индикатора за интегриране на глобалните цели по околна среда.

Съгласно законодателството за регионалното развитие за оценка на изпълнението на ОСР се изготвя междинна (изготвена през м. декември 2010г.) и последваща оценка.

Последващата оценка се извършва не по-късно от 2014г. и включва:

- оценка на степента на постигане на целите и устойчивостта на резултатите;
- оценка на общото въздействие;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие;

Също така наблюдението на изпълнението на областната стратегия за развитие се извършва и на основата на резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на общинските планове за развитие.

Важен елемент от системата за наблюдение и оценка на регионалното развитие е изготвянето на годишни доклади за изпълнение на общинските планове за развитие. Следва да се отбележи, че през 2010г. и 2011г. общините от област Търговище са изпълнили законовите изисквания (всяка в различна степен) и са приели годишни доклади, МО и/или АДИ на общинските планове за развитие, което е положително развитие на процеса по наблюдение и оценка на регионалното развитие. Може да бъде направена препоръка за коректно спазване на регламентирания ред в ППЗРР по отношение на сроковете за изготвяне на годишните доклади за изпълнение на общинските планове за развитие и за предоставянето им в областния съвет за развитие (ППЗРР, чл.91, ал.4 и ал.7).

МО на ОСР дава препоръка за създаване на функционираща *група за наблюдение* на ОСР. Групата за наблюдение следва да включва представители на областния съвет за развитие и експерти от състава на областната администрация. Групата за наблюдение:

- разглежда индикаторите за наблюдение изпълнението на стратегията и при необходимост дава предложения за тяхната промяна;
- периодично извършва преглед на постигнатия напредък;
- изготвя доклад за изпълнението, като предлага мерки за промяна, ако това е наложително.

7. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ

Стратегическите насоки са нов елемент в съдържанието на ОСР и са регламентирани в чл.12, ал.3, т.6 от ЗРР. Тяхната цел е да се очертае рамката, с която общинският план за развитие (ОПР) следва да се съобрази и да адресира своите цели и приоритети към стратегията за развитие на областта. Подробни указания по съдържанието на актуализирания документ за изпълнение на ОПР са дадени в „Методическите указания за актуализиране на действащите стратегии и планове за регионално и местно развитие - 2009 година“ на МРРБ.

- Приоритетите на ОПР не трябва да обхващат всички приоритети на ОСР, а само тези, които имат пряко отношение към развитието на общината, съгласно нейната специфика. Възможно е няколко цели/приоритети от ОПР да са адресирани към един приоритет от ОСР.
- ОПР следва да бъдат разработени в съответствие със стратегическите документи в ЕС като Лисабонска стратегия, Стратегически насоки за сближаване на Общността за периода 2007-2013, Стратегия за устойчиво развитие на ЕС, Зелена книга на териториалното сближаване и др., както и с предвижданията на

националните документи – Национална стратегия за регионално развитие, Национална стратегическа референтна рамка, секторни планови документи. Акцентът трябва да бъде върху тези цели/приоритети, за чито постигане общината може да допринесе.

- Възможности за интегриране на глобалните екологични цели в местното развитие– интеграцията на глобалните екологични проблеми в процеса на местното развитие може да бъде постигната чрез укрепване на капацитета на местно ниво за отразяване на глобалните екологични цели в политиката и практиката за местно планиране и управление, а също така и в документите за устройство на територията.
- Развитието на информационното общество е хоризонтален приоритет за България. Процесът на децентрализация на управлението поставя нови предизвикателства, свързани с използване на информационните технологии за повишаване конкурентоспособността на общините на основата на икономика на знанието. Уместно е да се предвидят мерки и дейности, свързани с обучението, популяризирането и достъпа до продуктите и услугите на информационното общество сред различните социални групи и слоеве на населението с цел преодоляване на т. нар. „цифрово разделение“. Необходимо е също така да се развие създаването на електронно съдържание както от органите на местното самоуправление и местната администрация (интегрирани електронни административни услуги, уеб-базирани форуми за обществени обсъждания и др.), така и от бизнеса и неправителствения сектор.

7. ОПИСАНИЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Разработването и прилагането на подобрен механизъм за осъществяване на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност на изпълнението на АДИ на ОСР на област Търговище 2011-2013г. има решаващо значение за постигането на целите и приоритетите на устойчивото интегрирано регионално развитие.

Областна администрация – Търговище осигурява информация и публичност за изпълнението на Областната стратегия за развитие, като публикува всички свързани с това документи (напр. междинният доклад за изпълнение на ОСР и актуализираният документ за изпълнение на ОСР) на интернет-страницата на администрацията: www.tg.government.bg. Документите ще бъдат публикувани и на Портала за обществени консултации: www.strategy.bg

Органите на регионално ниво, в рамките на които се прилага принципа на партньорство в процеса на изпълнение и наблюдение на ОСР са: Областният съвет за развитие на област Търговище и Регионалният съвет за развитие на Североизточния район.

Резултатите от междинната оценка на ОСР са публично представени пред членове на Областния съвет за развитие на област Търговище и представители на средствата за масово осведомяване на 25.01.2011г.

Актуализираният документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Търговище 2011-2013г. е обсъден и приет с решение №3 от Протокол №24 от 08.02.2012г. на Областния съвет за развитие на област Търговище.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

АДИ на ОПР на община Антоново

АДИ на ОПР на община Омуртаг

АДИ на ОПР на община Търговище

Годишен доклад за дейността на „Вик“ООД – Търговище към 30.12.2010г.

Годишен доклад за дейността на ОД „Земеделие“ – Търговище за 2010г.

Доклад за състоянието на околната среда през 2010г. на РИОСВ – Шумен

Доклад на ТСБ – Търговище „Преброяване 2011г. (окончателни данни)“

МО на ОПР на община Попово

МО на ОСР на област Търговище

Натура 2000 България, www.natura2000bg.org

Национален статистически институт, www.nsi.bg

„Приоритети за изграждане на пътната инфраструктура на РБългария до 2020г. за пътищата с национално и общоевропейско значение“, МРРБ

Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа за периода 2010-2013г.

Проект „Интеграция на глобалните проблеми по околна среда в процеса на регионално развитие в България“, www.rioconventions.org/bg/

Проект на АДИ на НСПР на РБългария за периода 2011-2015г.

Стратегия за развитие на област Търговище 2005-2015г.

<http://overgas.bg>

Черноморска технологична компания АД, www.bstc.bg

www.antonovo.bg

www.omurtag.bg

www.opaka.bg

www.popovo.bg

www.targovishte.bg